

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Studium humanitní vzdělanosti

Kristýna Rudolfová

**Etnografická studie povahy vztahu jezdkyň a jejich koní
založeného na principu přirozené komunikace**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Alžběta Wolfová, Ph.D.

Praha 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu." Toto prohlášení bude signováno vlastnoručním podpisem.

V Praze dne 22.6.2023

Poděkování

Ze všeho nejvíce bych ráda poděkovala své vedoucí práce doktorce Alžbětě Wolfové za všechny čas, energii a trpělivost a nadšení pro vedení mé práce. Také bych chtěla poděkovat své rodině za nekonečnou podporu. Nakonec bych i ráda poděkovala účastníkům výzkumu za ochotu zúčastnit se výzkumu a laskavé vysvětlení všech nejasností.

Abstrakt

Ve své bakalářské práci se věnuji povaze vztahu člověka a koně na příkladu kvalitativní studie několika párů jezdců a jejich koní, kteří spolu "pracují" na principu tzv. přirozené komunikace. Pojmem přirozená komunikace se označuje specifický přístup v jezdectví, při níž je kůň deklarován jako rovnocenný partner. Prostřednictvím etnografického výzkumu se zaměřuji na interakce mezi koněm a jeho jezdcem a jezdcem a koněm. Konkrétně se soustředím na to, jakým způsobem je vztah ustavován (způsoby vzájemné komunikace a vytváření důvěry) a jaké významy jsou tomuto vztahu připisované. Zároveň mě zajímá reflexe vztahu ze strany jezdkyň – jakým způsobem jezdkyňe reflektují svůj vztah s koněm, a to, jak je může ovlivnit i v dalších oblastech jejich života. Cílem této práce je tedy porozumět fungování vztahu jezdců a jejich koní, a uvažovat o tom, jak tento vztah může ovlivnit samotného člověka a jeho vnímání vlastního těla. Teoreticko-metodologický přístup, z něhož budu vycházet, je založen na principu chápání ne-lidských subjektů jako jednajících aktérů, kteří ovlivňují povahu sociální reality a samotného člověka. Ve své práci tedy vycházím z multidrukové antropologie (multispecies anthropology) a přístupu Donny Haraway.

Klíčová slova

Mezidruhová komunikace, *práce*, interakce, povaha vztahu, jízda na koni, subjektivita, non-humans, lidské tělo.

Interspecies communication, *work*, the nature of relationship, horse riding, human subjectivity, non-humans, human subjectivity, human body

OBSAH

1.	ÚVOD.....	6
2.	TEORETICKÁ ČÁST.....	9
2.1.	Donna Haraway a multidruhov $\acute{a}$ etnografie.....	10
2.2.	Marcel Mauss a techniky t $\acute{e}$ la	11
2.3.	Vliv vztahu na člov $\acute{e}$ ka.....	13
2.4.	Tematick $\acute{a}$ literatura	14
3.	METODOLOGICK $\acute{A}$ Č $\acute{A}$ ST	15
3.1.	C $\acute{i}$ l v $\acute{y}$ zkumu.....	15
3.2.	V $\acute{y}$ zkumn $\acute{a}$ strategie.....	15
3.3.	Techniky tvorby dat	16
3.4.	V $\acute{y}$ b $\acute{e}$ r vzorku a prost $\acute{r}$ ed $\acute{i}$ v $\acute{y}$ zkumu.....	17
3.5.	Anal $\acute{y}$ za dat.....	19
3.6.	Reflexe pozice v $\acute{y}$ zkumn $\acute{i}$ ka.....	19
3.7.	Etika v $\acute{y}$ zkumu	21
5.	EMPIRICK $\acute{A}$ Č $\acute{A}$ ST.....	22
5.1.	Vztahov $\acute{a}$ historie jezdky $\acute{n}$ a kon $\acute{i}$	22
5.2.	Praxe p $\acute{r}$ irozen $\acute{e}$ komunikace ve vztaz $\acute{i}$ ch	44
5.3.	Vztahov $\acute{a}$ dynamika.....	45
5.4.	Komunikace mezi akt $\acute{e}$ ry	49
5.5.	Vliv pr $\acute{a}$ ce s kon $\acute{e}$ m na jezdky $\acute{n}$ $\acute{e}$	53
6.	Z $\acute{A}$ V $\acute{E}$ R.....	59
	LITERATURA	61

1. ÚVOD

Tématem této bakalářské práce je povaha vztahu člověka a koně, kteří spolu *pracují*¹ pomocí principu přirozené komunikace. Předkládaný text vychází z etnografického výzkumu, který jsem prováděla ve dvou jezdeckých stájích², se třemi jezdkyňmi a jejich koňmi v časovém rozmezí od července do listopadu roku 2022. Teoreticko – metodologický výzkum rámuje zejména multidruhovú etnografie³. S dvojicí jsem strávila tři jezdecké dny⁴, kdy jsem za nimi dojížděla do jejich stájí, kde výzkum probíhal. Cílem výzkumu bylo porozumět tomu, jakým způsobem je ustavován vztah jezdkyňi a jejich koní prostřednictvím praxe přirozené komunikace. Ten jsem nahlížela z pohledu biografie dvojic a komunikace prostřednictvím konkrétních technik těla, které ustavují specifickou dynamiku každé z dvojic. Současně s tím jsem sledovala, jaký má vliv *práce* s koňmi na subjektivitu jezdkyň.

Sama se jezdecktví se věnuji již deset let s tím, že posledních pět let jezdím závodně dle standardů anglického/klasického jezdecktví – z tohoto důvodu jsem si vybrala téma koní a *práce* s nimi. Přístup přirozené komunikace jsem si vybrala z důvodu zaujetí tímto přístupem jako novou možností zacházení s koněm, který se začíná kombinovat s praktikami klasického jezdecktví i v závodním prostředí. Přestože se posledních několik let jezdecktví věnuji, byla pro mě přirozená komunikace neprobádané pole. Přístup přirozené komunikace ke koni se dle literatury od klasického jezdecktví liší tím, že se nezaměřuje na výkonnost a poslušnost koně, ale na vzájemné porozumění, naslouchání a *respektu* ke koni a jeho potřebám.

Dle Lesley Bayley (2006), zásadní teoretičky tohoto přístupu, je přirozená komunikace specifickou metodou jezdecktví, kdy jezdci při práci s koněm primárně neuvítají nástroje, díky nimž může jezdec koně ovládat, ale *pracují* s koňmi převážně na provazové ohlávce, vodítku a pomocí bičiku zejména ze země, díky čemuž jsou jezdec s koněm na stejné úrovni a jejich vztah se tedy ustavuje více rovnocenně než když jezdec s koněm pracuje ze sedla. Metoda přirozené komunikace se v České republice rozšířila zejména během posledních

---

¹Analytický i aktérský pojem, kterým označuji specifický, rovnocenněji ustavený způsob jezdecktví typický pro přirozenou komunikaci, kdy na sebe aktéři vzájemně reagují během společných interakcí.

²Pojmem stáj označuji sami aktérky celou instituci zahrnující jezdecký areál, ve kterém se svými koni sídlí.

³Anglický originál *multispecies ethnography*.

⁴Jezdecký den trval s každou jezdkyňi přibližně dvě až tři hodiny – tento čas počítám od chvíle, kdy jsem se s jezdkyňmi sešla ve stáji až do chvíle, kdy jsme se rozloučily. V tomto čase je zahrnuto přivedení koně, jeho čištění, příprava na ježdění, samotná práce na jízdárně, jeho obstarání po práci a odvedení zpátky do výběhu.

deseti let jako reakce na klasické jezdectví, které dle kánonu přirozené komunikace potlačuje potřeby a „přirozenost“⁵ koně s cílem dosáhnout jeho plné poslušnosti i za použití jezdeckých nástrojů založených na síle (například ostrá jezdecká udidla⁶). Jezdci, kteří *pracují* pomocí přirozené komunikace, si dle Bayley (ibid.) vytváří s koňmi takové způsoby *práce*, které odráží individualitu koně s cílem vytvořit vztah založený na vzájemné důvěře a *respektu*. Rozšíření tohoto přístupu odráží jezdecké trendy, jako je větší důraz na přirozenost koně. V důsledku toho dochází k propojení alternativnějších přístupů v jezdectví s klasickými přístupy i na vysoké úrovni sportovního jezdectví⁷.

Téma vztahu člověka s koněm teoreticky – metodologicky zakotvují v sociálně antropologickém přístupu multidruhé etnografie a antropologie těla. Ve své práci se snažím věnovat lidským i ne-lidským aktérům stejnou měrou, proto jsem se rozhodla pracovat s teorií Donny Haraway (2008), která řeší téma povahy partnerství s domácími zvířaty ve spojitosti s procesem stávání se⁸ – jedinec se dle Haraway (ibid.) stává tím, kým je, díky partnerům, se kterými interaguje, kteří jsou lidského i ne-lidského původu. Tento přístup doplňuji o koncept technik těla od Marcela Mause (2006 [1935]), pomocí něhož rámuji způsoby tělesné komunikace. Marcel Mauss (ibid.) rozvíjí myšlenku, že lidské chování je ovlivněno nejen biologickými aspekty, ale i sociálními – tedy společnostmi, ve kterých se jedinec vyskytuje. Prostřednictvím studie Leslie Irvine (2004), která rozvíjí teorii Donny Haraway (2008), dále interpretuji způsob, jakými vztah s koněm ovlivňuje subjektivitu jezdkyň. Autorka se věnuje právě tomu, jakým způsobem se rozvíjí vnímání vlastního těla i subjektivita celkově prostřednictvím pravidelných interakcí jedinců s koňmi (Irvine, 2004).

V textu nejprve představuji zmíněné teoretické přístupy, které vztahují k tématu práce i tematickou literaturu. Dále popisuji metodologii práce – objasňuji cíle a povahu výzkumu, zvolené výzkumné strategie, techniku tvorby dat, výběr vzorku i způsob analýzy dat.

---

⁵Přirozenost je ve smyslu stavu, ve kterém se kůň nachází před zásahy člověka do jeho režimu a chování – pro příklad lze uvést absenci podkov u jezdců s praxí pomocí přirozené komunikace nebo jejich důraz na přirozenou potřebu koně být ve stádě s ostatními koňmi po celou dobu jeho volného času.

⁶Udidlo je součást uzdečky, kterou má kůň na hlavě a pomocí které jezdec ovládá koně pomocí oteží (Hermsen, 2010, s. 24). V jezdectví existuje mnoho druhů udidel s rozdílnou mírou působení, tvarem a lomením. Udidlo spolu s uzdečkou tvoří kompletní uzdění, které se využívá při ježdění koně spolu se sedlem jako jeden ze základních nástrojů koně pro ježdění. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Udidlo>

⁷Pro příklad lze uvést přístup olympijského vítěze v parkuru Henrika von Eckermanna a jeho důraz na individualitu koně a s tím spojené i chování. Dostupné z: <https://www.jezdci.cz/clanky/nekteri-podlehaji-modnimu-trendu-rika-k-barefootu-podkovar-lamaille/>

⁸Vlastní překlad, anglický originál *becoming*.

Kapitolu zakončuji reflexí vlastní pozice a etikou výzkumu. V hlavní empirické části se v první řadě zabývám tím, jak jsou dané vztahy zakotveny v biografii dvojice, jaká je praxe přirozené komunikace a vztahová dynamika dvojice v jejím rámci. Následně se věnuji způsobům komunikace jednotlivých aktérů vztahů. V poslední kapitole se zaměřuji na to, jakými způsoby ovlivňuje vztah s koněm subjektivitu jezdkyň.

2. TEORETICKÁ ČÁST

Vztahy se zvířaty jsou tématem antropologických výzkumů v posledních několika letech, avšak až do 20. století byla zvířata na okraji zájmu antropologie – například jako součást krajiny nebo potravy (Helmreich, Kirsey, 2010, s. 545). Mezi lidmi a zvířaty byla jasná dělící linie, která tyto dva světy oddělovala. V případě, že byla zvířata ve středu pozornosti výzkumu, sloužila jako prostředek k poznání člověka a nebyla jim věnována pozornost jako aktivním činitelům podílející se na podobě sociální reality. V rámci sociálních věd vznikají směry, které neuvažují o světě v dichotomii kultury a přírody a zvířete jako pasivního objektu lidského konání (Mullin, 2002, s. 388). Pohled antropologů na zvířata se mění a mnozí z nich základní předpoklady o ne-lidských aktérech a vztazích mezi lidmi a zvířaty přehodnocují (ibid., s. 388). Jedním z těchto přístupů, který upouští od jasné dichotomie kultury a přírody, je multidruhová etnografie, která reprezentuje přístup sociokulturní antropologie založený na představě, že není možné adekvátně porozumět lidstvu, aniž bychom věnovali pozornost ne-lidským druhům, které jsou do lidského života zapojeny (Locke, 2018, s. 2). Vztahy mezi lidmi a zvířaty se tak dostávají do zájmu vědního zkoumání. Tyto vztahy jsou konstitutivní pro formování lidského světa a jsou jedním z důležitých faktorů, které tento svět utvářejí, a proto je nutné je v této perspektivě zkoumat.

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolila přístupy v rámci sociokulturní antropologie, které se zřikají jasné dichotomie kultury a přírody, člověka a zvířete. Při snaze o porozumění vztahu člověka a koně založeném na principu přirozené komunikace vycházím z přístupu multidruhové etnografie, která pojímá jako součást zájmu bytosti, které jsou i ne-lidského původu. Do značné míry jsem zvolila tato východiska proto, že jezdčyně *pracují* s koňmi na principu přirozené komunikace, která je ze své definice a ve vztahu k jezdčyním založená snaze s koněm spolupracovat a zvířeti porozumět. Zvíře se podílí na rozhodování o tom, co se bude dít, a hraje aktivní roli při daných interakcích. Z analytické perspektivy je tento způsob vztahování se ke koním odlišný od klasického jezdeckví v pojímání zvířete jako aktéra. Ve svém výzkumu jsem tedy rozšířila pozornost nad rámec lidského a zabývala se vztahy mezi lidmi a zvířaty. Z multidruhové etnografie jsem si zvolila přístup Donny Haraway (2003), která se věnuje tématu stávání se⁹ člověka ve vztahu ke zvířeti. Postoj Donny Haraway jsem propojila s konceptem techniky těla Marcela Mause,

---

⁹Vlastní překlad, anglický originál *becoming*.

který popisuje odlišné techniky těla dle daných společností. Tyto dva analytické rámce jsem doplnila o tematizaci lidského jáství¹⁰ ve vztahu ke zvířatům, kterým se zabývá Leslie Irvine.

2.1. Donna Haraway a multidruhov^á etnografie

Donna Haraway (2003; 2008) poskytuje klíčový výchozí bod pro přístup multidruhov^é etnografie. Tato autorka považuje ne–lidi za subjekty, aktéry, kteří se aktivně podílejí nejen na podobě sociální reality, ale i na tom, jaký člověk je. Donna Haraway (2008) používá ve spojitosti s člověkem koncept stávání se – člověk se stává tím, kým je, v kontaktní zóně, ve které se vyskytuje mnoho druhů, které jsou i ne-lidského původu. Člověk není hotovým subjektem, ale vytváří se v průběhu procesů s ostatními druhy a prostředím, ve kterém žije. V kontaktní zóně se ruší čára, která odděluje přírodu od kultury, zvířata od lidí. Základní hranice mezi druhy jsou čím dál tím méně jasné a nelze je striktně oddělit, protože jsou na sebe úzce navázané. Člověk by nebyl takovým, jakým je, pokud by nebyl v kontaktu s ostatními druhy.

Pro označení těchto druhů užívá Donna Haraway (2003) pojem společenské druhy¹¹, což jsou společníci, se kterými lidé žijí a navzájem se spoluutváří – člověk utváří daný druh a druh člověka (ibid., s. 29). Lidský jedinec s těmito společníky dlouhodobě žije a vytváří si s nimi dynamický vztah, v rámci něhož se budují intimní vazby (ibid., s. 30). Do této kategorie společníků autorka nezahrnuje pouze zvířata, ale i materiální svět, který se podílí na procesu utváření člověka. V rámci těchto procesů si spolu lidé a jiné živočišné druhy vytvářejí partnerské vztahy a komunikují spolu.

Ve své knize *When Species Meet* Donna Haraway rozvíjí tuto myšlenku na příkladu člověka se psem. Autorka uvažuje o tom, že multidruhov^{ém} soužití ovlivňují oba dva druhy a není zde dominantní postavení člověka, který si psa domestikuje a ohočí k obrazu svému, aniž by „naslouchal“ jeho potřebám (Haraway, 2008). Komunikace s jinými druhy je nedílnou součástí naší historie a psychologie (ibid., s. 50). Být člověkem znamená být s mnoha jinými aktéry, kteří jsou i ne-lidského původu – člověk žije v uzlu druhů, které se

---

¹⁰Vlastní překlad, anglický originál *selfhood*.

¹¹Vlastní překlad, anglický originál *companion species*.

navzájem překrývají, ovlivňují a mohou spolu vytvářet partnerství, které je postaveno na určitém stupni závislosti a oboustranném respektu (ibid., s. 55).

Po vzoru Donny Haraway (ibid.) sleduji, jakým způsobem se spolu jezdkyňe a jejich kůň vyvíjejí a jak se vzájemně ovlivňují. Svou pozornost zaměřuji na fungování vztahu – jak vztah vznikl a jak ho jezdkyňe reflektují. Pravidelný kontakt a *práce* s koněm se může podílet na formování jezdkyň, jak sami sebe vnímají a zda reflektují změny ve svém životě, které ze specifického vztahu plynou. Zároveň se snažím během neformálních rozhovorů dozvědět, zda jezdkyňe vnímají určitý vliv jejich vztahu i na straně koně – zda se chování a reakce koně změnilo poté, co si mezi sebou dvojice vytvořila partnerský vztah založený na *respektu* a snaze o porozumění koni.

2.2. Marcel Mauss a techniky těla

Vztah člověka a koně je založen na interakcích, během nichž je hlavním komunikačním nástrojem tělo – lidské i koňské. Komunikace ve vztazích člověka a koně s sebou nese specifické techniky těla, pomocí nichž se aktéři dorozumívají a vytvářejí si svůj tzv. třetí jazyk, kterému rozumí primárně jen oni dva (Brandt - Off, 2004, s. 313). V tomto jazyce však lze najít určité společné prvky, které u daných jezdkyň identifikuji a popisuji. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla přístup Donny Haraway doplnit o koncept techniky těla od Marcela Mausse (2006 [1935]), který rozvíjí myšlenku těla jako přirozeného nástroje člověka, které každá kultura rozdílně uchopuje a přikládá mu různé významy. V mém výzkumu tělo vystupuje jako jeden z hlavních komunikačních prostředků, k nimž se vážou specifické techniky těla.

Marcel Mauss (ibid.) je jedním z prvních vědců, který tematizuje tělo, primární nástroj člověka, jako fyzické, ale i sociální. Tělo je ovlivněno kulturou, společností a jejím vzděláním. Skrze dané techniky těla se lidé učí nejen jak vykonávat určité činnosti, ale tělo je zároveň disciplinováno a upravováno tak, aby dané společnosti odpovídalo (Balcerová a Soukup, 2011, s. 31). Pojem „habitus“ Marcel Mauss (2006 [1935]) označuje způsoby, jakým lidé zachází se svými těly, které se během svého života učí. Každé techniky těla dle Mausse (ibid.) obsahují tři neoddelitelné prvky – psychologický, biologický a sociální.

Dle Marcela Mausse (2006 [1935]) můžeme rozlišovat techniky těla dle daných společností, míst a doby. Marcel Mauss (ibid.) se zabýval zkoumáním specifických postupů při vykonávání stejného typu činnosti a z toho vyvodil, že způsoby, kterými lidé určité aktivity vykonávají, se v jednotlivých společnostech a době liší. V určité době převládá ve společnosti dominantní způsob, jak dané činnosti vykonávat – tento způsob lze najít i ve fenoménu jezdeckví, v němž převládá klasický anglický jezdecký styl¹² (Hermesen, 2010, s. 147). Proti tomuto stylu jezdeckví se částečně vymezuje diskurz přirozené komunikace. „*Diskurz je způsob zdůrazňování a organizace sociální reality, jež má vždy specifické důsledky z hlediska odlišných práv, privilegií a vztahů moci, do nichž umísťuje sociální aktéry a aktérky.*“ (Zábrodská, 2009, s. 12). V rámci alternativního přístupu zacházení s koněm je zvíře považováno za partnera, kterému se člověk snaží porozumět, aby došlo k vytvoření vztahu založenému na důvěře, respektu a porozumění (Bayley, 2006, s. 80). Jedním z cílů přirozené komunikace je, dle kánonu, vytvořit komunikační systém obsahující specifické techniky těla, pomocí něhož si jezdec s koněm bude rozumět i bez použití síly a nutnosti využívat své dominantní postavi vůči koni. V této práci sleduji alternativní přístup v jezdeckví, který je utvářen skrze učení se novým způsobům zacházení s tělem v interakcích s koňmi – tyto specifické techniky těla se zde snažím popsat.

Každé techniky těla mají svou specifickou formu, která se váže ke společnosti, ve které se používají (Mauss, 2006 [1935], s. 78). Techniky, které používají jezdkyňe, vznikají v rámci jezdecké komunity, která na klasické jezdeckví pohlíží kriticky. Současně se odvíjí od vztahů s koňmi, kde není striktně odděleno lidská a ne-lidské, ale navzájem se tyto dvě roviny prolínají, čemuž se věnuje Donna Haraway (2008). Každý pár si vytváří své vlastní metody *práce*, které odráží povahu koně i jezdkyňe a jejich zkušenosti – tyto formy se zároveň v určitých prvcích překrývají a je možné v nich najít společné prvky. V daných technikách je možné nalézt aspekt biologický i sociální a zároveň i psychologický, který Marcel Mauss (2006 [1935]) příliš nerozvádí. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla tyto dva autory doplnit o přístup Leslie Irvine (2004), která se zabývá subjektivní rovinou vztahů lidí se zvířaty – autorka se věnuje formování lidského já, jáství, ve vztahu člověka a koně.

---

¹²Cílem tohoto stylu je zlepšení ovladatelnosti a poslušnosti koně. Základními jezdeckými disciplínami anglického stylu je například drezura či parkur. Dostupné z: <https://www.agropress.cz/anglie-vs-western/>

2.3. Vliv vztahu na člověka

Leslie Irvine (2004) podobně jako Donna Haraway (2008) vidí konstitutivní roli vztahů člověka a zvířete, ale více se zaměřuje na rovinu lidské subjektivity. Subjektivita vzniká kombinací sociálních, ekonomických a politických diskurzivních praktik – tyto diskurzy formují možné vědění o sobě a vytvářejí způsob, jakým si lze rozumět (Zábrodská, 2006, s. 114). Zároveň subjektivita není stálá a konzistentní, ale je neustále reprodukována a budována v rozdílných praktikách (ibid., s. 114). Leslie Irvine (2004) rozvíjí myšlenku budování lidského já ve vztazích, které člověk navazuje prostřednictvím interakcí s aktéry ne-lidského původu. Leslie Irvine (ibid.) se oproti Marcelu Maussovi zaměřuje na vliv, jaký mají naše vztahy na to, kým jsme a jak sami sobě rozumíme – formuluje subjektivní rovinu vztahu, kterou Marcel Mauss zmiňuje, ale hlouběji ji nerozpracovává (Mauss, (2006 [1935])). K udržení vztahů lidé používají interakční dovednosti, které naše vztahy budují a podporují. Vztahy nám umožňují vidět věci novým způsobem a nabízejí nám nové informace, výzvy a očekávání, které jsou dobré pro naše já, a zlepšují interakční schopnosti (Irvine, 2004, s. 8). Vztahy a jejich interakce jsou jedním z atributů, které utvářejí člověka a podílejí se na formování jeho konceptu já, jeho jáství (ibid., s. 9).

Leslie Irvine (2004) se věnuje pojmáním sebe sama, objevením a formováním svého já v interakcích se zvířaty – jaký vliv mohou mít tyto interakce na formování subjektivity člověka. Lidé a zvířata spolu mohou sdílet emoce a významy a zároveň mají i společnou historii (ibid., s. 17). Dle Irvine (ibid.) mají i zvířata schopnost paměti, která potvrzuje naši vlastní historii – zvířata používají těla, gesta, preference a zvyky, aby ukázala, že s námi sdílejí historii, čímž potvrzují a utvářejí naši vlastní minulost. Všechny tyto atributy jsou součástí vztahů, které formulují lidskou subjektivitu.

Přístup Leslie Irvine (ibid.) mi umožňuje pojmout téma subjektivity jezdkyň a konceptu já ve vztahu s koněm, který je založen na specifickém diskurzu přirozené komunikace. Subjektivita jezdkyň se formuluje i skrze interakce s koněm, během níž mají určité vlastnosti větší význam než během interakcí s lidmi, s nimiž komunikujeme převážně verbálně – například empatie a schopnost reagovat na tělo nabývá většího významu při interakcích s koňmi než s lidmi. Lidé, kteří s koňmi *pracují* pravidelně, poznávají a rozvíjejí své já v podobě chování, práce s tělem a vnímavosti vůči řeči těla druhých. Na základě

pozorování a rozhovorů tematizují, jakým způsobem praxe přirozené komunikace ve smyslu komunikace mezi jezdkyňmi a koňmi ovlivňuje subjektivitu jezdkyň.

2.4. Tematická literatura

V empirické části práce jsem pracovala i s tematickou literaturou, která se zaměřuje primárně na vztahy člověka a koně a na vliv tohoto vztahu na člověka. Z této literatury jsem si vybrala část knihy od Katherine A. Kruger a Jamese A. Serpella (Kruger a Serpell, 2006). Tato teoretická práce se věnuje terapeutickému a rekreačnímu využití zvířat a jejich vlivům na duševní zdraví člověka. Tento článek jsem doplnila textem od Donny Lee Davis, Sarah Dean, Anity Maurstad (Davis, Dean a Maurstad, 2014), které se ve své etnografické studii *Kůň je můj terapeut*¹³ věnují efektům *práce* s koněm v oblasti zdraví. Od autorek Sarah Cowles, Donny Lee Davis a Anity Maurstad (Cowles, Davis a Maurstad, 2013) jsem použila článek o spolupožívání a interakcích ve vztahu člověka a koně. Text na základě etnografického výzkumu několika desítek jezdkyň popisuje interakce a procesy „stávání se“ člověkem a koněm ve vzájemných vztazích. Ve své práci jsem použila i práci od Keri Brandt – Off (Brandt – Off, 2004), která se zaměřuje na interakce mezi člověkem a koněm – jakým způsobem spolu kůň a člověk komunikují a jakou roli při komunikaci hrají těla obou aktérů. Tato práce navazovala na teoretický koncept Marcela Mausse (Mauss, 2006 [1935]) a jeho techniky těl.

Ve své práci jsem využila také knihu od Josého Hermsena *Praktická encyklopedie koně* (Hermsen, 2010), která se věnuje anatomii koně, jezdeckým disciplínám a obecným informacím ohledně jezdeckví, spolu s internetovými zdroji, které jsem využila k vysvětlení základních jezdeckých pojmů. Zároveň jsem využila i zdroje, které se vztahují ke koním, přístupu přirozené komunikace a *práci* s koněm. Z této oblasti jsem čerpala převážně z knihy od Lesley Bayley *Práce ze země* (Bayley, 2006).

---

¹³ Vlastní překlad, anglický originál: *Horse Is My Therapist*.

3. METODOLOGICKÁ ČÁST

3.1. Cíl výzkumu

Cílem mé práce je popsat vztah mezi člověkem a koněm, kteří spolu *pracují* na principu přirozené komunikace. Ve svém výzkumu se věnuji vztahování se člověka ke koni a koně k člověku, komunikaci, která mezi nimi probíhá, podmínkám práce a reflexi jezdkyň. Pro svůj výzkum jsem si vybrala tři jezdkyňe s jejich třemi koňmi, kteří spolu *pracují* na principu přirozené komunikace po dobu delší než půl roku pod vedením trenérky, a pravidelně se účastní soustředění, která se tomuto specifickému přístupu v jezdeckví věnují. Získaná data ze zúčastněného pozorování jsem kombinovala s daty, která jsem získala neformálními rozhovory vedenými s jezdkyňemi během zúčastněného pozorování. Výzkumný problém této práce je vztah mezi člověkem a koněm, kteří spolupracují pomocí principu přirozené komunikace.

Před vstupem do terénu jsem si promyslela základní výzkumné otázky, které jsem v průběhu výzkumu upravovala podle fenoménů, které se v terénu objevovaly. Postupně jsem dospěla k těmto otázkám:

Hlavní výzkumná otázka:

Jaký je vztah mezi člověkem a koněm, kteří spolu pracují pomocí principu přirozené komunikace?

Vedlejší výzkumné otázky:

Jak se ustanovuje vztah mezi člověkem a koněm?

Jaká je vztahová dynamika?

Jakými způsoby spolu aktéři komunikují?

Jaký vliv má vztah s koněm na subjektivitu jezdkyň?

3.2. Výzkumná strategie

Ke zkoumání tohoto tématu jsem si zvolila kvalitativní výzkumnou strategii, která se snaží o porozumění sociální realitě. Tato strategie se zaměřuje na to, jak lidé vykonávají

určité činnosti, jak těmto činnostem rozumí a prožívají je, jak prostředí, lidské i ne–lidské, ovlivňuje významy i praxi a jak je toto prostředí ovlivněno (Novotná, Špaček a Šťovíčková, 2019, s. 259). Ve své práci se zaměřuji na vztah člověka s koněm založený na přístupu přirozené komunikace a jejich pojetí tohoto vztahu, který se mezi nimi vytváří. O toto porozumění se snažím v konkrétním prostředí a kontextech, v nichž se dané fenomény nacházejí (ibid., 259). Kvalitativní strategie výzkumu usiluje o vykreslení barvitosti a vrstevnatosti sociálního světa a významů, které mu lidé dávají, způsobům, jak je prožívají a kontextu, který se na této mnohosti podílí (ibid., s. 260).

Pro tuto strategii výzkumu jsem se rozhodla z důvodu její flexibility a pružnosti, jelikož proces výzkumu je v každém okamžiku přizpůsobován tomu, co zjišťuji a kde se nacházím nejen já jako výzkumník, ale i ostatní aktéři (ibid., s. 269). Proces výzkumu se tedy často měnil podle témat, která se vynořovala při studiu literatury a zúčastněného pozorování, odvíjel se od aktuálních zjištění a nebyl tedy přesně naplánován předem.

3.3. Techniky tvorby dat

Design výzkumu, tedy postup, který jsem si zvolila k tvorbě, analýze dat a konstrukci vzorku, je etnografický výzkum, jehož základní technikou tvorby dat je zúčastněné pozorování (Novotná, Špaček a Šťovíčková, 2019, s.272). Toto pozorování mi umožňuje vstoupit do prostředí, které chci zkoumat, a účastnit se dění, které zde probíhá (ibid., s. 355). Data ze zúčastněného pozorování jsem doplnila o neformálními rozhovory s aktéry výzkumu. Do terénu jsem se s každou z účastnic výzkumu vydala třikrát – vstupy do terénu tedy vycházely přibližně jednou za měsíc v rozmezí od srpna do listopadu v roce 2022. Po celý průběh zúčastněného pozorování jsem si dělala poznámky pomocí tzv. jottingu, tj. způsobem heslovitých poznámek, díky nimž jsem stručně a rychle zachytila pozorované jevy (ibid, s. 380). Zároveň jsem se soustředila nejen na jednotlivé události a jevy, které probíhaly mezi aktéry výzkumu, ale zaměřovala jsem se i na ostatní aspekty sledované situace. Během zúčastněného pozorování jsem věnovala pozornost prostředí, předmětům, se kterými jezdkyňe i koně přicházely do styku, a osobám, které se v daném terénu pohybovaly. Zároveň jsem po celou dobu výzkumu reflektovala vlastní pozici, která v několika ohledech hrála nezanedbatelnou roli. Během zapisování poznámek jsem sledovala časovou posloupnost jednotlivých jevů v terénu (ibid., s.367). Po každém výjezdu do terénu jsem

přepsala heslovité poznámky do počítače do formy terénních poznámek, v nichž jsem podrobněji popsala jednotlivé události.

V rámci zúčastněného pozorování jsem prováděla neformální rozhovory. V jejich průběhu mi šlo o aktérskou perspektivu, tedy o to, jak aktéři výzkumu rozumějí dané problematice či situaci a jak ji interpretují (ibid., s. 279). Aktérská perspektiva pro mne byla v průběhu výzkumu důležitá pro pochopení *práce* s koněm – jak jezdec rozumí řeči těla koně, jak si ji vysvětluje a dále s ní pracuje. Zároveň jsem se během rozhovorů zaměřila na jejich reflexi jezdeckví v běžném mimojezdeckém, životě. V případě setkání s trenérkou, která se zkoumaným jezdkyňím věnuje, jsem se jí dotazovala také na informace ohledně daného přístupu, cviků či názoru na daného koně a jezdkyňi. Jezdkyň jsem se dotazovala po ukončení *práce* s koněm či během jednotlivých pauz při trénincích, aby nedošlo k narušení koncentrace koně či jeho vylekání.

3.4. Výběr vzorku a prostředí výzkumu

Vzorek jsem si vybrala účelově dle základních kritérií – soukromé vlastnictví koně, práce na principu přirozené komunikace po dobu delší než půl roku a ustájení ve Středočeském kraji, kvůli přijatelné dojezdové vzdálenosti. Na základě těchto kritérií jsem si vybrala tři jezdkyňe a jejich koně – první jezdkyňi jsem znala již z minulosti a na další dvě jezdkyňe jsem dostala kontakt od té první – šlo tedy o vzorek, který jsem postupně zvětšovala technikou sněhové koule (Novotná, Špaček a Šťovičková, 2019, s.297).

S jednotlivými jezdkyňemi jsem se vydala do jejich domácí stáje– všechny dvojice nepocházejí ze stejné stáje. Pojmeme stáj označují instituci – tedy celý jezdecký areál i s výběhy, nikoli pouze stáje s boxy, v nichž jsou koně umístěni. Dvě zúčastněné aktérky s koňmi mají stejné zázemí ve Středočeském kraji a třetí aktérka má koně ustájeného také ve Středních Čechách, ale v jiné části kraje. Všechny jezdkyňe však jezdí pod dozorem stejné trenérky, a navíc se pravidelně (jednou za půl roku) setkávají na společném soustředění zaměřeném na přirozenou komunikaci. Pro výběr těchto tří jezdkyň sídlících v rozdílných stájích jsem se rozhodla kvůli tomu, že bylo velmi složité, téměř nemožné, sehnat tři jezdkyňe *pracující* pomocí přirozené komunikace z jedné stáje, která by se nacházela ve

Středočeském kraji v dobré dojezdové vzdálenosti, a zároveň by splňovaly kritérium soukromého vlastnictví.

První dvojice, se kterou jsem spolupracovala, se skládá z Veroniky a jejího koně Ramzese. Veronice je 25 let a studuje vysokou školu v oboru zdravotnictví. Veronika si na péči o svého koně vydělává pomocí stálé brigády. Rodiče Ramzese Veronice pořídili v jejích 17 letech a tvoří tedy dvojici necelých 8 let. Ramzes je plemeno Welsh Cob a v průběhu výzkumu (podzim roku 2022) mu bylo 16 let. Dvojice pracuje na principu přirozené komunikace třetím rokem.

Druhou dvojicí byla Julie a Pedro. Julii je 24 let a Pedra jí rodiče pořídili na její přání v roce 2016, kdy dvojice ještě sídlila v Krkonoších. Julie má již ukončené studium zaměřené na práci se zvířaty se specializací na psy a v tomto oboru je nyní zaměstnaná. Zároveň pracuje také jako pomocnice u hipoterapie¹⁴ s handicapovanými pacienty. Pedro je ponny vyšší kategorie, přesné plemeno ani věk nejsou jasné, ale při vyšetření, které se provádělo před pořízením koně, mu bylo odhadem 11 let, takže dnes mu je nejspíše 17 let. Dvojice spolu spolupracuje pomocí principu přirozené komunikace pod vedením trenérky po dobu delší než jeden rok.

Poslední dvojice se skládá z Emy a Defy. Emě je 28 let a bydlí v Praze, ale původně pochází z Krkonoš, odkud se odstěhovala po absolutoriu střední školy, aby mohla studovat vysokou školu v Praze, kterou pak ukončila úspěšným absolutoriem bakalářského studia v oblasti sportu. Již během studia na vysoké škole pracovala v oblasti sportovního managementu, kterému se věnuje dodnes. Defa je 4letá kobylna plemene Český teplokrevník, kterou si jezdčyně pořídila ještě jako hříbě. Dvojice spolu pracuje teprve šest měsíců, ale Defa byla jako mladý kůň nejprve na obsednutí u lektorky, která se věnuje principu přirozené komunikace, takže se s koněm pomocí tohoto principu spolupracuje déle. Dvojice pomocí přirozené komunikace nepracuje déle než rok, ale *práce* s koněm je od začátku vedena na základě tohoto principu.

---

¹⁴ Fyzioterapeutická metoda, při níž se jako pomůcka využívá speciálně vycvičený kůň. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hipoterapie>

3.5. Analýza dat

Analýzu dat v tomto výzkumu jsem se rozhodla provést pomocí segmentování a kódování. Poznámky ze zúčastněného pozorování spolu se zápisky z neformálních rozhovorů jsem sepisovala do terénního deníku. Během analýzy dat jsem souběžně prováděla tři vzájemně propojené postupy – segmentaci, kódování a poznámkování vytvořených dat, proces výzkumu tedy neprobíhal lineárně. Terénní poznámky jsem rozdělila do jednotlivých segmentů, tzv. jednotek analýz (Novotná, Špaček a Šťovíčková, 2019, s. 429). Segmentované terénní poznámky jsme poté opatřila tematickými kódy, pomocí nichž jsem mohla identifikovat opakující se témata či jevy, například respekt a porozumění, komunikace koně, komunikace jezdkyň nebo vlivy *práce* s koněm. K jednotlivým kódům jsem došla převážně induktivní metodou – kódy jsem tedy vytvořila s cílem popsat jednotlivé segmenty. Významnou roli při vytváření kódů také hrálo porovnání situací, ve kterých bych mohla konkrétní kód použít také k označení jiného segmentu (ibid., s. 430). Během vytváření kódů jsem se tedy soustředila primárně na data a neměla jsem kódy předem připravené. Zároveň však z nastudované literatury vyplývalo, jaké typy kódu budou vhodné použít, a na jejím základě jsem tedy mohla vytvořit pojmový rámec a z něho jsem při vytváření kódů poté vycházela (ibid., s. 430-432). Kódy, které jsem používala, byly interpretativního charakteru – označovaly tedy téma, které se v daném segmentu explicitně nevyskytovalo, ale vypovídalo o něm a zároveň se vztahovaly k literatuře, ze které jsem vycházela při formulování výzkumné otázky.

3.6. Reflexe pozice výzkumníka

„Kvalitativní výzkum je sice subjektivní, ale v tom smyslu, že zohledňuje subjektivitu všech aktérů výzkumu (subjektů lidských i ne-lidských, jakož i výzkumníka.“ (Novotná, Špaček a Šťovíčková, 2019, s 280.).

Součástí výzkumu je i jedinec, který daný výzkum provádí, a s tím je spojena subjektivní reflexivita. Má individualita a subjektivita byla nedílnou součástí již při výběru tématu, jelikož sama jezdím na koních – sportovnímu jezdeckví se věnuji pět let. Výběr je tedy ovlivněn mou vlastní zkušeností a problematika jezdeckví je mi velmi blízká. Jelikož se zaměřuji na závodní jezdeckví v anglickém stylu, rozhodla jsem se pro výzkum jezdeckých dvojic, které spolu spolupracují pomocí principu přirozené komunikace, ve kterém se

neorientuji tolik jako v závodním jezdeckví. O přístupu přirozené komunikace jsem se dozvěděla od své bývalé trenérky, která se tomuto přístupu věnuje několik posledních let. Ve vztahu k tomuto tématu vystupuji tedy částečně jako insider, jelikož mi tento terén je svým způsobem blízký a pohybuji se v něm, ale zaměřením se na přístup přirozené komunikace jsem se pokusila vyhnout se přílišné zaujatosti (ibid., s. 281). Má pozice insidera se odráží také na způsobu, jakým se mnou jezdčyně komunikují – nemusejí mi vysvětlovat základní kroky, které během *práce* s koněm vykonávají, jelikož se u koní sama pohybuji a základní informace ohledně koní mám z vlastní zkušenosti a nevyptávám se během výzkumu na věci, na které by se například výzkumník, který se u koní nepohybuje, ptát mohl. Současně rozumím základním projevům koně a reakcím člověka, které se objevují i v závodním prostředí, ve kterém se pohybuji běžně – například pískání při projevech nervozity ze strany koně. Oproti tomu jsem se více zajímala o detailnější informace ohledně cviků přirozené komunikace, protože ve vztahu k tomuto tématu vystupuji v roli outsidera. Zároveň nemám s danými koňmi zkušenosti, takže jsem se zajímala i o jejich minulost a povahu, která se v práci s nimi reflektuje.

Během svého výzkumu jsem tedy neustále zvažovala způsob, jakým výzkum provádím a jak daný terén ovlivňuji svou přítomností. Pro příklad mohu uvést situaci, kdy jsem během výzkumu aktérkám hlídala koně, zatímco si šly pro jezdecké vybavení do zázemí – aktérky tedy mohly nechat koně uvázaného na dlouhém vodítku, protože jsem dohlížela na to, aby se do něj kůň nezamotal a neublížil si. V případě mé nepřítomnosti by musely vodítko zkrátit nebo koně odvést do boxu.

Výpovědní hodnotu tohoto výzkumu není možné generalizovat obecně na vztah člověka a koně – data vypovídají o daném problému pouze za určitých situací a okolností a každý jedinec, který by výzkum prováděl, by mohl terén popsat jinak. „*Závěry kvalitativního výzkumu se tedy vztahují ke konkrétnímu problému, který je sledován v konkrétním prostředí (a přiznaně = reflektovaně) určitým výzkumníkem za konkrétních podmínek.*“ (ibid., 283). Způsob zhodnocení výsledků kvalitativního výzkumu můžeme nazvat situovanou generalizací (ibid., s. 283). Data je možné aplikovat na vztah, který si mezi sebou vytvářejí dva rozdílné druhy – kůň a člověk, kteří spolu *pracují* na principu přirozené komunikace.

3.7. Etika výzkumu

Ve výzkumu vystupují jezdkyňe, jejich koně, trenérka a zároveň i jezdecké subjekty, u kterých pozorování probíhalo, a to anonymně pod přidělenými přezdívkami. V rámci zachování anonymity jsem se zároveň rozhodla pro nesdělení přesného umístění stájí, pouze jejich přibližné polohy v rámci kraje. Ve vztahu k aktérům výzkumu jsem se představila otevřeně a seznámila jsem je s tématem, výzkumnými záměry a cíli výzkumu. Tzn. (lidští) aktéři mi poskytli informovaný souhlas s účastí na výzkumu a s podmínkami výzkumu prostřednictvím tzv. souhlasu neodporováním, kdy jsem aktéry obeznámila s metodami výzkumu, způsobem anonymizace a využití dat, informacemi a možnostmi odmítnout účast na výzkumu či odstoupit z výzkumu kdykoliv během či po skončení (Novotná, Špaček a Šťovíčková, 2019 s. 71–73). V průběhu výzkumu jsem se časově přizpůsobovala jezdkyňím a jejich programu, respektovala jsem jejich zacházení s koňmi a neomezovala ani nekritizovala jejich práci. Během svého výzkumu jsem se držela základních etických pravidel: respekt k soukromí a autonomii účastníků, zamezení poškození účastníků, zneužití účastníků a dodržování etických pravidel ve vztahů k akademické obci (ibid., s. 89).

5. EMPIRICKÁ ČÁST

Cílem empirické části je popis a interpretace vztahu člověka s koněm, kteří spolu *pracují* na principu přirozené komunikace. Empirickou část začínám biografií jednotlivých vztahů – jaká je jejich minulost – jako dvojice i jako jednotlivců, jak se jejich vztah vyvíjel a jaké jsou principy, na nichž jsou jednotlivé vztahy koní a jezdkyň založeny. Po představení jednotlivých dvojic popisují praxi přirozené komunikace a dynamiku vztahů těchto zkoumaných dvojic. V následující části se věnuji interakcím, které mezi danými aktéry probíhají, a jakým způsobem spolu komunikují jezdkyňe s několikanásobně větším zvířetem jako je kůň, který komunikuje primárně pomocí těla (Brandt – Off, 2004, s. 301). V poslední části se zabývám vlivem *práce* s koněm na subjektivitu jezdkyň. Všechny tyto jednotlivé vlastnosti a prvky, které jsem během zúčastněného pozorování identifikovala, charakterizují vztah člověka a koně, který je založen na principu přirozené komunikace. Vytvořená data se pokusím interpretovat pomocí odborné literatury, kterou jsem představila v teoretické části této práce.

5.1. Vztahová historie jezdkyň a koní

V této kapitole představuji jednotlivé aktéry výzkumu – koně a jejich jezdkyňe. Zaměřuji se na kontext formování jednotlivých vztahů, jaký vliv v tomto procesu měla minulost koně i jezdkyňe a na jakých pilířích jsou jednotlivé vztahy vybudovány.

Veronika a Ramzes¹⁵

„Koně jsem dříve brala pouze jako letní záležitost, jako zábavu, ale potom se z toho stala povinnost. Postupem času posledních pár let s tím, jak jsem se vyvíjela i já, tak jsem si ke koním budovala větší vazbu a jezdeckví se pro mě stalo důležitější. Skrze ně jsem si vytvořila i vztah k přírodě a celkově jsou koně pro mě čas, kdy se soustředím na teď a tady, jinak to u koní ani nejde.“ (Terénní poznámky z 17.7.2022).

---

¹⁵S touto jezdkyňí jsem byla v terénu od července do listopadu v roce 2022, kdy první vstup do terénu sloužil jako seznámení s terénem a do daného výzkumu jsem ho nezahrnula.

Veronice je 24 let a jezdeckví se věnuje již více než deset let. V počátcích se Veronika věnovala jezdeckví pouze příležitostně (přibližně jednou za dva měsíce se svou kamarádkou), intenzivněji jezdila zejména během prázdnin, kdy se účastnila letních jezdeckých táborů. Od čtrnácti let Veronika začala jezdit pravidelně (jednou týdně) a tento sport se stal hlavní náplní jejího volného času. Veronika dle svých slov vnímá, že pravidelné docházení ke koním formovalo nejen její vztah ke koním samotným, ale také k přírodě – čas strávený v přírodě, v zeleni, se pro ni stal důležitou součástí života, kdy dodnes dle jejích slov potřebuje strávit každý den alespoň několik desítek minut v přírodě, aby se cítila psychicky i fyzicky dobře.

Tři roky po začátku pravidelného docházení ke koním, kdy se věnovala klasickému stylu jezdeckví – anglickému stylu, pod který spadá například parkurové skákání¹⁶ a drezura¹⁷, v 17 letech získala jezdeckou licenci, po jejímž úspěšném složení se jezdec může účastnit oficiálních závodů pořádaných Českou jezdeckou federací. Veronika se do svých 17 let (rok 2014) zúčastnila dohromady čtyř oficiálních závodů v parkuru, jedněch hobby¹⁸ parkurových závodů a jedněch hobby drezurních závodů. Na tyto závody Veronika jezdila s jiným koněm ze stáje, který byl stejného plemena jako je Ramzes.

V roce 2014 přivezli do stáje, kde Veronika jezdila, Ramzese, který byl do té doby ve stáji, která se zaměřuje na hipoterapii s handicapovanými klienty dětského i dospělého věku. Ramzes byl jedním z koní, se kterým pacienti cvičili a obstarávali základní péči o ně, pokud to jejich zdravotní stav umožnil a bylo to bezpečné pro pacienta i pro koně. Hipoterapeutická společnost se dle Veroniky rozhodla Ramzese prodat po 4 letech pravidelného cvičení s pacienty z důvodu jeho častých projevů neklidu a z toho plynoucí nespolehlivosti při kontaktu s handicapovanými klienty.

Tento neklid, o kterém Veronika věděla od předchozích majitelů a zaměstnanců hipoterapeutické společnosti, se dle slov Veroniky projevoval *nervózním* chováním v boxu nebo u uvaziště¹⁹, kdy neustále popocházel a nezvládl v klidu stát během toho, co ho pacienti

---

¹⁶Jezdecká disciplína, kdy se jezdec se svým koněm snaží co nejrychleji a s nejmenším počtem chyb překonat trasu s překážkami. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Parkurové_skákání%C3%AD

¹⁷Jezdecká disciplína, jejímž cílem je dosažení maximálního počtu bodů za prováděné cviky. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Drezura_kon%C3%AD

¹⁸Hobby závody – závody pro jezdce, kteří nemusejí být nositeli licence. Dostupné z: http://www.szesla.cz/stat/projekty/arboretum/vystupy/odbornici/30_organizace%20a%20pravidla%20jezdeckeho%20sportu.pdf

¹⁹Místo, kde se uvazují koně pomocí ohlávky a vodítka, aby s ním mohl jezdec pracovat – čistit ho, sedlat nebo například kovat.

čistili a pohybovali se kolem něj. Zároveň se během terapie s pacienty začal Ramzes lekat běžných objektů (auta, osoby), kdy uskočil a poté utekl do bezpečí stáje nebo k výběhu. Tento problém byl řešen zvýšenou frekvencí a náročností tréninků jezdci z hipoterapeutické společnosti, a v případě vážně nemocných pacientů používali zaměstnanci nástroje pro lepší kontrolu Ramzese během terapie – ostré udidlo nebo dva bičíky. Jeho chování se však nezlepšilo, proto se majitelé rozhodli pro prodej Ramzese kvůli jeho nevhodnosti pro práci s handicapovanými klienty. Po rozhodnutí o prodeji byl Ramzes převezen do stáje, kde Veronika jezdila, a byl nabídnut k prodeji.

„Jakmile přijel, všichni si ho všimli. Ve výběžích si vydobyl během pár dnů místo šéfa, byl velmi dominantní ve vztahu k ostatním a celkově působil velmi silně. Trošku jsem se ho bála kvůli tomu, ale ten jeho vzhled a chody tohle zastřely, je to opravdu velmi hezký kůň.“ (Terénní poznámky z 19.8.2022).

Při prvním kontaktu s Ramzesem jí dle jejích slov hned padl do oka, jelikož měl velmi výrazné chody²⁰, ale ve výběžích se projevoval k ostatním koním dominantně až *agresivně*, kdy se s ostatními koni pral a kopal po nich. I přes tento aspekt začala Veronika na Ramzesovi jezdit (byla jedna z více jezdkyň, která na něm jezdila s cílem snížit jeho energii), dokud se neprodá. Veronika s Ramzesem dokonce vyjela na oficiální parkurové závody a po úspěšném absolvování (celkové umístění v první desítce soutěžících) jí její rodiče řekli, že se rozhodli pro ni Ramzese koupit, aniž by jí dali nějakou možnost, aby o takové věci rozhodla ona sama nebo alespoň mohla vyjádřit svůj názor, který by byl během koupě brán v potaz.

„I když jsem neměla sílu, musela jsem za ním jet, protože měl hodně energie a bylo potřeba ho odjezdit. Neměla jsem však na to energii ani sílu a byla jsem hodně otrávená, že za ním musím, zároveň jsem ale byla potom ráda, že jsem vypadla z toho všeho, co mě trápilo.“ (Terénní poznámky z 19.8. 2022).

Veronika, dle svých slov, s koupí nesouhlasila, protože se na vlastnictví jakéhokoliv koně necítila – neměla pocit dostatku sil a energie, aby je mohla investovat do pravidelné

---

²⁰Čtyřdobé chody, které umožňují koni se pohybovat. Základními chody koně jsou krok, klus a cval (Hermsen, 2010, s. 60).

péče o Ramzese a ani si nebyla jistá, zda zvládne takto *silného* koně *ujezdit*²¹ a zároveň i zajistit jeho financování v jejích 17 letech. Její rodiče se rozhodli jí koně koupit v takto mladém věku kvůli jejím zdravotním problémům (porucha příjmu potravy), jelikož jí chtěli koupit koně motivovat k boji s nemocí a vyléčení, jak tvrdí Veronika. Veronika období poté, co dostala Ramzese, vnímá jako pro ni náročné, protože se musela v té době starat nejen o sebe, ale i o Ramzese, což na ní vytvářelo dle jejích slov velký tlak, který jí během léčby spíše škodil, než pomáhal.

„Nepracovala jsem s ním nějak dobře a s nějakým jasným cílem, pouze jsme se plácali na jízdárně nebo na vyjíždkách. Hlavně aby nebyl tak agresivní ve výběhu, ale on potom tu energii začal projevovat i během toho ježdění, byl stále více nervózní, utíkal, nepostál v klidu. Ale já to neřešila, myslela jsem, že prostě málo jezdím, a proto je nervózní.“ (Terénní poznámky z 19.8. 2022).

Veronika vnímá, že tento tlak a nutnost starat se nejen o své zdraví, ale k tomu ještě o Ramzese, ovlivnil vztah s Ramzesem natolik, že první tři roky spolu dvojice dle jejích slov spíše přežívala, snažili se spolu „nějak vycházet“, aniž by došlo dle slov Veroniky k nějakému oboustrannému porozumění. Ježdění brala jako povinnost, protože bylo potřeba Ramzese často jezdit, aby neměl nadbytek energie, kvůli kterému byl pak dle Veroniky a ostatních členů stáje *agresivní* vůči ostatním koním ve výběhu, na což si dle slov Veroniky lidé v bývalé stáji často stěžovali. Zároveň ale Veronika reflektuje, že v určitém smyslu jí jezdectví v nejhorších chvílích pomohlo – mohla vyjet na Ramzesovi do přírody, což ji po psychické stránce, dle jejího soudu, v boji s nemocí velmi prospívalo, protože mohla načerpat energii, kterou jí čas strávený v přírodě dává.

Po třech letech společného přežívání s Ramzesem Veronika začala studovat na vysoké škole a našla si stálou brigádu, díky které si dokázala vydělat peníze na zaplacení Ramzese, kterého do té doby platila prací u koní, za kterou jí bylo „odpuštěno“ ustájení, a ušetřenými penězi z příležitostných brigád. *„V koních jsem začala vidět něco jiného, začala jsem se o to zajímat, vzdělávat se v jezdectví a rozdílných přístupech ke koni, a více mě zajímalo i zdraví samotného koně.“* (Terénní poznámky z 19.8. 2022). Veronika postupem času se změnou své celkové životní situace začala vidět v jezdectví nový smysl – už pro ni

---

²¹Pojem, který užívá jezdkyňe pro označení práce s koněm *ze sedla*, kdy kůň jezdkyňi po většinu času poslouchá bez většího odporu nebo společných konfliktů.

práce s Ramzesem nebyla pouhou povinností, ale rozhodla se pro celkové zlepšení jejich vztahu a vyřešení jeho problémů agrese ve výběhu a nervozity během společné práce. S touto změnou se pojilo i přesunutí do jiné stáje.

„Myslela jsem, že v nové stáji se to zlepší. Změna prostředí mu pomůže, ale opak byl pravdou. Na vyjíždkách byl ještě nervóznější, hrozně se potil a bušilo mu srdce, až jsem z něj musela slézt a odvézt ho domů na ruce. ... Během čištění nebo vodění začal být agresivní, dupal proti mně jako kdyby mě chtěl zašlapat. ... vytrhával se mi často a pak mi utíkal k výběhům. Ani do přepraváku nechtěl nastoupit. ... bylo potřeba něco změnit, jinak by tím svým chováním ublížil buď mně nebo sobě.“ (Terénní poznámky z 19.8. 2022).

Prvních pár měsíců po přemístění do nové stáje *pracovala* Veronika s Ramzesem převážně sama, ojedinele trénovala po vedením trenérky zaměřující se na drezuru a parkur. Během těchto měsíců došlo i přes Veroničinu snahu o zlepšení jejich vztahu k zhoršení Ramzesova *nervózního* chování, zejména během *práce* s Veronikou, které se projevovaly špatnou pozorností při trénincích, dle Veroniky *agresivním* chováním, kdy šel Ramzes proti ní, nadměrným pocením, aniž by došlo k velké zátěži, zrychleným dýcháním a častým lekáním až útekem při *práci* nebo od uvaziště. Veronika vypráví, jak se po několikátém útěku od uvaziště, kdy Ramzes škrubnutím přetrhl vodítko, kterým byl k uvazišti přivázaný, a utekl k výběhům, kde prorazil pásky a zničil celý výběh, obrátila na své kamarádky z jezdeckého prostředí, zda neví, jak tohle chování Ramzese řešit, že už si neví rady. Veronika dostala doporučení na trenérku, která se zabývá přístupem přirozené komunikace, se kterou začala spolupracovat, stejně jako se paralelně v přístupu přirozené komunikace začala sama vzdělávat pomocí knih a videokurzů dostupných na internetu.

„Když jsem si o tom různě četla, říkala jsem si, že to by nám mohlo pomoci. Celostní přístup mě zajímal i v normálním životě ve spojitosti s mým zdravím a studiem vysoké školy, tak proč by to nemohlo fungovat i u koní. ... Na svoje tělo jsem začala nahlížet jako na celek, a to jsem si převedla i ke koním. Nervozitu a jeho agresivní chování už i vůči mně, ten disrespekt, jsem chtěla začít řešit jinak než neustálým napomínáním a neřešením příčiny.“ (Terénní poznámky z 19.8. 2022).

U Veroniky je příklon k přirozené komunikaci jako strategii *práce* s Ramzesem spojen s celkovou změnou života. Jeho, dle její interpretace, *nervozita* a *disrespekt* její

osoby, si přestala interpretovat jako odpor vůči ní samé, ale spíše jako reakci na jednotlivé situace a nesouhlas se způsobem, jakým se s ním *pracuje* – Veronika jeho projevy chování vnímala, ale nevěnovala jim dříve pozornost a snažila se je potlačit častým ježděním. Současně s tím hledala příčinu těchto problémů i ve zdravotním stavu Ramzese, kdy se začala více zajímat o složení jeho krmné dávky a doplňky stravy, které užívá, a Ramzes pravidelně začal navštěvovat chiropraktika a zubaře s cílem zjistit, zda za projevy *nervozity* nemohou i skryté zdravotní problémy. Dle jejích slov se začala více zaměřovat na celkovou prosperitu Ramzese s cílem zmírnit jeho *nervozitu*, aby byl při práci klidnější a „spokojenější“. Zároveň se pro Veroniku změnil i význam času, který tráví s koňmi: „*čas u koní je pro mě dodnes útek z reality, ale v tom pozitivním smyslu. Útěk, který chci já sama, hodně mi pomáhá a zároveň ho potřebuju. U koní řeším jen Ramzese, nic víc, na nic nemusím myslet.*“ (Terénní poznámky z 19.8. 2022).

Veronika s Ramzesem trénuje pravidelně třikrát až čtyřikrát týdně, jednou za dva týdny pod vedením trenérky a minimálně jednou za měsíc se snaží jít na vyjížďku na ruce²² nebo pod sedlem²³. Po mé doplňující otázce, proč chodí s Ramzesem na vyjížďku pouze jednou za měsíc, mi Veronika odpověděla: „*on je hrozně nervózní hlavně na těch vyjížďkách, potí se, je to pro něj náročný. I pro mě, protože se o něj bojím. ... Nevidím tedy důvod na ty vyjížďky chodit nějak často.*“ (Terénní poznámky z 19.8. 2022).

Když mi Veronika popisuje, na co se soustředí při tréninku, říká: „*oba dva se učíme od začátku základy ze země – hlavně couvání a respektování osobního prostoru, mě samotné, abychom mohli pracovat dál. Jen první rok jsem ho učila, že mě musí respektovat, aby mě nepřeválcoval, kdy hodně dupe a jde jakoby pro mě a nutí mě ustoupit mu. Snažím se mu neustupovat, ale nesmím na něj tlačit moc, abych neshodila jeho ego spojené s jeho potřebou o sobě rozhodovat – z toho je pak nervózní, a proto je agresivní podle mě. Jeho ego je opravdu velký a postupně se s ním učím taky pracovat. ... To ego měl vždycky, už když byl agresivní v těch výběžích na začátku tak bych řekla, že to bylo hlavně kvůli tomu egu, aby si dokázal, že je ten šéf, co rozhoduje o tom, jak to bude ve stádu fungovat, a ostatní ho tak*

---

²² Jezdecký slang, kdy je kůň veden na vodítku na ohlávce nebo uzdečce bez sedla a jezdec jde vedle něj, koně drží na vodítku a v ruce může mít bičik. Při tomto způsobu *práce* má jezdec nad koněm větší kontrolu oproti *práci ze sedla* a zároveň při tomto způsobu práce zde není riziko pádu jezdce z koně.

přijali.... Snažím se, aby práce se mnou pro něj byl čas, během něhož se cítí dobře a nemá tedy zapotřebí být tím šéfem, kdy o všem rozhoduje on.“ (Terénní poznámky z 17.7.2022).

Veronika se dle svých slov od začátku, kdy začala trénovat pod vedením trenérky, snaží odkrýt podstatu jeho *nervozity* s cílem nalézt důvody, které ho vedou k pro ni nepřijatelnému chování, aniž by během tohoto procesu docházelo k výrazným neshodám. Příznaky atypického chování ve vztahu k chování koní, se kterými Veronika v minulosti pracovala, se dle ní dříve projevovaly kdykoliv byl Ramzes vyveden z výběhu, nejen při kontaktu s ní, ale i když ho vedla trenérka. Ramzesovi projevy dle Veroniky jsou základními projevy, kterými kůň dává najevo určitou vlastní *nespokojenost*. Vzhledem k tomu, že toto chování se projevovalo dle Veroniky primárně v situacích, které pro Ramzese znamenaly určitý výstup z jeho komfortního prostředí (výběh), začala chápat jeho projevy jako *nervozitu*, která souvisí s prostředím, ve kterém se Ramzes necítí komfortně a svobodně. Komfort spojený s místem pro něj přirozeným se dle Veroniky pojí s určitým druhem autonomie, kterou popisuje následovně: „*Ve výběhu si Ramzes může dělat co chce, když mu něco není příjemný tak to nedělá nebo od toho uteče. Stará se jen o sebe a nebere ohledy na nic jiného, a to je pro něj ten komfort. Ale když jsme spolu tak to takhle nejde, musí brát ohled na mě.*“ (Terénní poznámky z 17.7.2022). Během *práce* po něm Veronika žádá reaktivitu na ni samotnou, a proto se začne Ramzes projevovat dle slov Veroniky *nervózně* a někdy i *agresivně*, protože si nemůže dělat to, co chce on, ale co po něm ona požaduje – nad danými situacemi nemá kontrolu, jakou má ve výběhu.

Veronika při společné *práci* klade důraz na oboustranný *respekt*. Od Ramzese požaduje *respektování* své autority, které by se dle ní mělo projevovat jeho reaktivitou na její přítomnost a pokyny, aniž by jakkoliv utíkal, když se mu něco nelíbí (od uvaziště nebo během společné *práce*), nebo se jí snažil „převálcovat“. Veronika Ramzesovy reakce na její přítomnost popisuje následovně: „*chci, aby respektoval můj osobní prostor, kdykoliv jsme spolu, když jdeme z výběhu nebo jen stojím vedle něj. Aby mě prostě nepřeválcoval a bral ohled na to, že tam jsem a nestrkal do mě.*“ (Terénní poznámky z 27.9.2022). Zároveň se i ona sama pokouší dle svých slov Ramzesovi a jeho řeči těla porozumět proto, aby ho nevedla skrze pokyny do situací, které mu jsou nepříjemné. Veronika se dle svých slov snaží během *práce* nepřekročit hranici, kdy by Ramzesovi „shodila ego“, tzn., kdy by se k němu chovala jako k někomu, s kým si může dělat, co chce – na jeho projevy nesouhlasu a nespokojenosti reaguje částečným upuštěním od prvotních požadavků a snaží se dojít ke kompromisu, který

povede k jí vyhrazenému cíli a zároveň se Ramzes nebude cítit ohrožený. K tomuto kompromisu chce dojít i tím, že reakcí na něj mu dává možnost se v daném vztahu projevit, mít určitý druh autority a autonomie.

Ke kompromisu dochází následovně: „*když hodně švihá ocasem a přidupává si nohou, ustupuji a rozejdu se dopředu místo toho, abych lpěla na tom couvání. Udělám pár kroků dopředu a couvnu za několik vteřin, ale ne hned.*“ (Terénní poznámky z 27.9.2022).

V průběhu několikaleté společné *práce* se tedy mění přístup Veroniky k Ramzesovi a Ramzese k Veronice a zároveň se mění i to, jak Ramzes na Veroniku a její přítomnost reaguje. V její přítomnosti přestává být tolik *nervózní*, ale naopak ji vyhledává (reaguje na přivolání Veroniky ve výběhu a běží za ní během výzkumu v terénu) a je s ní v klidu – nepotí se ani nemá zrychlený dech, což si Veronika dle svých slov ještě před několika lety neuměla vůbec představit. Toto zmírnění *nervozity* si vysvětluje jako následek toho, že věnuje pozornost jeho projevům a nesnaží se je potlačit, ale pochopit ho a vyjít mu vstříc natolik, aby si zachovala svou autoritu vyžadující jeho *respekt* v podobě reaktivnosti na její povely a požadavky. S tím se váže i to, že má větší snahu o nalezení kompromisu, jelikož vidí, že na danou změnu přístupu reaguje i Ramzes: „*Kdyby to bylo furt stejným tak nevím, jak by to bylo dál, ale teď vidím, že to má cenu. ... Je se mnou opravdu rád, a to mi dává impulz, proč v tom pokračovat.*“ (Terénní poznámky z 17.7.2022).

Veronika se vydala cestou přirozené komunikace při *práci* s Ramzesem, kdy se snaží nahlížet na problémy Ramzese jinou perspektivou a řešit je způsoby, které vyžadují pochopení Ramzesova chování a tomu přizpůsobenou *práci*, aby se problémy, které ho k chování vedou, vyřešily. S příklonem k přirozené komunikaci Veronika začala k Ramzesovi přistupovat nikoli jako k nástroji a povinnosti, ale jako k jedinečnému živočichovi, který svým chováním vyjadřuje určitou *nespokojenost*, ke které může přispívat i ona sama svým chováním. Způsob *práce* s Ramzesem, jejímž dřívějším hlavním cílem bylo jeho unavení, aby nebyl ve výběhu *agresivní* a nepral se s ostatními koňmi, nabyl nového významu, kdy se snaží o vzájemné poznání a vyřešení jejich neshod, které Ramzes dříve řešil útekem od Veroniky a způsobu, jakým s ním zacházela. Veronika popisuje, že přístup, pomocí něhož nyní *pracuje*, je pro ni novou cestou k porozumění Ramzesovi, přijetí jeho povahy a potřeb a cestou k nalezení kompromisu, který bude výsledkem společné *práce*, během níž se snaží o vyjednání pozic, ve kterých se oba budou cítit komfortně. V jejich

vztahu je dlouhodobým cílem dle Veroniky vytvoření takového prostředí, kdy se ona ani Ramzes nebudou cítit ohroženi a budou si rozumět natolik, že během společné *práce* nebude docházet k situacím, kdy by se Ramzes projevoval *nervózně* nebo se choval *agresivně*.

Vztah této dvojice můžeme rozdělit na dvě části – v první části jejich vztahu Veronika prožívala náročné životní období, kdy sama řešila své problémy spojené se zdravotním stavem a do toho dostala od rodičů i přes svůj nesouhlas Ramzese, který pro ni byl zátěží nejen z finančního hlediska, ale i z jejího subjektivního pohledu, kdy musela svou energii a sílu, které již tak neměla dostatek, investovat do ježdění na Ramzesovi. Veronika byla v té době pod dvojitým tlakem spojeným s velkou mírou zodpovědnosti ve vztahu k sobě i k Ramzesovi – tlakem ze strany rodičů, aby se vyléčila a tlakem ze strany ostatních členů stáje, aby na Ramzesovi pravidelně jezdila, protože jinak fyzicky ubližoval ostatním koním. Během této doby ztratila Veronika svou autonomii ve smyslu kontroly nad svým volným časem, který věnovala buď ježdění na Ramzesovi nebo vydělávání peněz na zaplacení ustájení. Paralelu s touto autonomií nacházím i v Ramzesově případě – v bývalé stáji, která se specializovala na terapii s handicapovanými dětmi, nerozhodoval Ramzes o povaze aktivit, kterých bude součástí, a zároveň měl mnohem větší závazek ve vztahu k dětem, v jejichž přítomnosti musel být naprosto disciplinovaný a neprojevoval žádné známky svých potřeb nebo žádostí.

Během těchto prvních let se do vztahu Veroniky a Ramzese propisovala povinnost – Verončin čas s Ramzesem byl vyplněn zejména jejím ježděním na něm s cílem potlačit jeho dle jejích slov až *agresivní* chování, aby ho dostatečně unavila a on byl klidnější. Po několika měsících, kdy se Veronika přestěhovala s Ramzesem do nové stáje, se jeho chování zhoršilo natolik, že se Veronika v jeho přítomnosti necítila bezpečně. Veronika byla těmito okolnostmi donucena zjistit příčinu jeho chování, a proto se rozhodla kontaktovat trenérku, která se zabývá přístupem přirozené komunikace. Vztah Veroniky a Ramzese byl v této první části vztahu výrazně determinovaný nejen Ramzesovým chováním, ale i subjektivitou Veroniky a její aktuální životní situací, která měla vliv na její přístup k Ramzesovi a na jejich vztah.

Druhou fází jejich vztahu vyznačuje změna přístupu, kdy Veronika začala jeho projevům věnovat pozornost s cílem zjistit, co toto chování způsobuje a jak s daným chováním během jejich společné *práce* nakládat a případně mu předejít. Paralelně s tím, jak

se měnil její vztah s Ramzesem, se měnil i její život a přístup k sobě samé – vyřešila své zdravotní problémy a spolu s tím si našla novou práci, díky níž měla více financí a dle jejího pocitu i více sil, energie a času, který chtěla začít věnovat právě Ramzesovi. Veronika díky těmto změnám získala určitý druh autonomie, kterou ztratila, když jí rodiče Ramzese koupili. S tím souvisí i odhodlání upustit od klasických metod jezdeckví a začít se vzdělávat v rozdílných přístupech ke koním, k čemuž ji současně vedlo i Ramzesovo chování a jeho, dle slov Veroniky, volání o změnu v podobě stále častějších útěků při společných interakcích. Ve vztahu k jeho chování proběhla změna od potlačování po hledání jeho příčiny – Veronika byla vůči tomuto chování citlivá již od počátku, ale nesnažila se mu porozumět, protože sama měla své osobní problémy.

Hlavními aspektem této změny jejich vztahu a přístupu k Ramzesovi je snaha o porozumění Ramzesovi a interpretace jeho *nervózního až agresivního* chování, které už Veronika nechápala jako nadbytek energie, ale jako způsob jeho komunikace, pomocí níž se Ramzes snažil sdělit, jak se cítí zejména ve chvílích, kdy s ním Veronika interaguje. Díky této změně přístupu se Veronika při *práci* s Ramzesem snaží vyjednat již tolikrát zmíněný kompromis, během něhož částečně upouští od klasických způsobů zacházení s koněm ve smyslu ježdění na koni, jejímž hlavním cílem bylo v případě Veroniky unavení Ramzese, a přistupuje k praktikám spojeným s přístupem přirozené komunikace, kdy reaguje na Ramzesovo chování, snaží se mu porozumět, a tomu přizpůsobit jejich společnou *práci*. Ve chvíli, kdy Veronika získává kontrolu nad svým životem a je osvobozena od dvojího tlaku, nabývá zpět svou autonomii, díky čemuž je schopná vytvořit pro Ramzese komfortní prostředí, v němž opět získává svou autoritu prostřednictvím společných kompromisů.

Julie a Pedro

Julii je 24 let a jezdeckví se věnuje téměř od malička, ale dle jejích slov nikdy neměla závodní ambice a koním se věnuje pouze na rekreační úrovni. V Jizerských horách, odkud pochází, měli stáj hned za domem, takže po škole byla zvyklá jít ke koním a jezdit na vyjížďky po horách na jakémkoliv koni, které ve stáji měli. Jak sama Julie uvádí, tato vzpomínka na dětství definuje její vztah s koňmi dodnes – jezdeckví je pro ni primárně zábavou, kterou má spojenou s trávením času v přírodě, kdy nemusí nad ničím přemýšlet.

Pro koupi Pedra se Julie nerozhodla z vlastní iniciativy, ale Pedra jí pořídili rodiče k osmnáctým narozeninám. Pedro pocházel ze špatných podmínek, odkud byl odvezen kvůli podezření na týrání – z dané stáje byli odvezeni i ostatní týraní koně. Z tohoto důvodu Pedro neměl při koupi doklady, v nichž by byl uveden jeho věk. Ten byl zjištěn až po veterinární prohlídce před samotnou koupí Pedra. Veterinář Pedra označil za zdravého koně s odhadem věku na 11 let. Pedro se řadí do kategorie pony B (od 136,0 do 148,9 cm²⁴ bez podkov v kohoutku²⁵) dle výšky koně, ale přesné plemeno není známé z důvodu absence specifických znaků, které by na dané plemeno odkazovaly.

„Když jsem koně dostala, byla jsem hodně mladá a nevěděla jsem, co budu dělat a kde budu bydlet, takže jsem se bála i o Pedra a zda se o něj zvládnou postarat. Je na mě hodně fixovaný a věděla jsem, že s ostatními nebude chtít pracovat a já na něj nebudu mít tolik času. Byla to výzva, ale zvládli jsme to.“ (Terénní poznámky z 20.9.2022).

Pro Julii to bylo, dle jejích slov, v počátcích těžké, protože rok poté, co koně dostala, maturovala a kvůli vysoké škole se musela odstěhovat do Prahy. Během prvních tří let, kdy studovala v Praze, zůstal Pedro ustájen v Jizerských horách a Julie za ním jezdila téměř každý víkend, kdy se vracela domů. Pedro se ostatních lidí krom jí a její sestry bál, takže práce s ním byla vázána primárně na ně dvě, proto pro ni bylo důležité, aby se z Prahy vracela domů každý víkend. Po dostudování bakalářského oboru se rozhodla i nadále zůstat v Praze kvůli novému zaměstnání, a to jí zároveň z hlediska nových finančních zdrojů umožnilo si Pedra přestěhovat blíže k Praze – konkrétně do stáje nacházející se v jižní části Středních Čech.

Když Julie popisuje, jak vypadaly první společné tréninky, říká: *„Zkusila jsem to klasicky i když od začátku byl takový celkově nervózní, lekavý a všeho se bál, ale myslela jsem si, že to je jen kvůli novému prostředí a přejde to pravidelným ježděním.. U Pedra jsem ale hodně rychle narazila, tady to bylo něco jinýho. Potom, co se mnou dvakrát pod sedlem bezmyšlenkovitě utíkal, jako kdybych mu něco hroznýho prováděla, se ke mně nechtěl ani přiblížit. On se fakt bál.“* (Terénní poznámky z 20.9.2022).

---

²⁴Dostupné z: <https://www.cjf.cz/discipliny/pony/meritele-pony/>

²⁵Kohoutek neboli hřbetní hrbol je vyvýšená přední část hřbetu, kde se měří výška koně pro zařazení do odpovídající kategorie. Dostupné z: <https://www.horses-online.cz/index.php?mmi=802&smi=1030>

Na začátku, kdy Julie začala na Pedrovi jezdit, se sama uchýlila k praktikám klasického jezdeckví, v němž se často využívá princip přiměření koně k danému pokynu pomocí jezdeckých nástrojů založených na přinucení koně, aniž by se jezdec více zabýval jeho projevy nesouhlasu nebo nespokojenosti. Během těchto prvních pokusů o ježdění začal Pedro dle slov Julie po několika minutách bezmyšlenkovitě utíkat dopředu, jako kdyby se něčeho bál, a odmítal zpomalit. Toto utíkání vedlo k tomu, že se k ní dle Julie Pedro potom nechtěl ve výběhu ani přiblížit, protože věděl, že by si ho odvedla a šla na něm jezdit. Julie tedy byla donucena od těchto klasických praktik upustit a začít s ním *pracovat* jinak – nebojovala s jeho útekem, ale oprostila se od osvojených způsobů zacházení s koněm a vrátila se na úplný začátek. Julie s Pedrem začala *pracovat* jinak a pomaleji – s Pedrem interagovala, jako kdyby se s lidmi teprve seznamoval, s cílem mu dokázat, že pro něj není nebezpečná a neublíží mu. Julie jejich návrat k začátkům *práce* s Pedrem popisuje následovně:

„Pracovala jsem s ním hodně pomalu, i když už všechno znal, tak jsem mu věci ukazovala – čištění, překážky, jízďárnu. Dělam to i dodnes. Zároveň jsem ho i vodila jen na ohlávce, postupně ho seznamovala se sedlem, až jsem na něm začala i jezdit, ale jen na ohlávce a v klidu – nikdy předtím jsem na ní nejezdila, ale on byl opravdu klidný oproti tomu začátku, kdy jsem jezdila klasicky s udidlem.“ (Terénní poznámky z 20.9.2022).

Julie musela svůj přístup k Pedrovi a podobu *práce* s ním přizpůsobit jeho chování a s ním spojeným strachům projevujícím se během společných interakcí. Na příčinu těchto strachů Julie přicházela postupně, jak se seznamovala s Pedrem metodou pokus – omyl, jelikož v počátcích dle Julie neměla o Pedrovi mnoho informací, díky nimž by jeho chování mohla pochopit.

„Ten strach v očích byl opravdu skutečný a to mě vedlo k tomu si o jeho minulosti zjistit co nejvíce informací, abych věděla, co má za sebou a co si musel prožít. Tohle nebylo zlobení nebo odmítání práce, ale strach.“ (Terénní poznámky z 20.9.2022).

Pedrovu minulost se Julie dozvíдалa postupně během posledních několika let od jeho předchozích jezdců, o kterých se dozvěděla díky dohledání Pedra v závodní evidenci České

jezdecké federace, ve které také zjistila, že závodil v kategorii všestrannosti²⁶ zejména na území České republiky a Polska. Dle Julie předchozí jezdcí při ježdění na Pedrovi používali ostřejší jezdecké pomůcky²⁷ založené na donucení koně i přes jeho odpor a zároveň byla praktikována i vyšší míra agresivity. Díky těmto informacím Julie dle svých slov pochopila jeho chování a utíkání při jakékoliv manipulaci člověkem. To, co ho k tomu vedlo, byla dle Julie nedůvěra k člověku a zároveň strach z ublížení jezdce například jezdeckými pomůckami (udidlem), proto na začátku nejvíce utíkal během ježdění, kdy Julie užívala klasickou uzdečku s udidlem. I z tohoto důvodu dnes Julie trénuje pouze na provazové ohlávce a bez použití jezdeckých nástrojů založených na přinucení koně, které by v Pedrovi mohly obnovit strach z lidí a jejich síle použité vůči němu.

Julie říká, že: *„s Pedrem nešlo pracovat pomocí síly, moc se bál člověka. Snažila jsem se od začátku Pedrovi porozumět a pochopit jeho problémy a pracovat s nimi. Věděla jsem, že skrze nucení cesta nepovede, musela jsem mu věci vysvětlovat a ukázat mu, že se nic neděje.“* (Terénní poznámky z 20.9.2022).

Julie pracuje s Pedrem na principu přirozené komunikace déle než dva roky, ale dodává, že tímto alternativnějším způsobem pracuje již dlouho, pouze nevěděla, že to má toto pojmenování. K tomuto přístupu jí vedla dle jejích slov „přirozená intuice“ a potřeba pochopit chování Pedra od počátku jejich společné práce. Přirozenou intuici Julie popisuje následovně: *„Cítila jsem, že to je pro něj lepší a tak jsem se tím řídila. Prostě jsem jednala tak, jak jsem to cítila ve vztahu k němu, podle toho, jak reagoval a choval se.“* (Terénní poznámky z 20.9.2022). Toto pojetí práce ilustruji v následující citaci: *„Vše, co dělám a jak se chovám, vychází z toho, jak Pedro reaguje na mě a na okolí. ... Nedělám věci, protože bych měla, ale protože vidím, že je Pedro spokojený.“* (Terénní poznámky z 20.9.2022).

Před více než rokem po příchodu do této stáje se Julie seznámila s trenérkou, která se věnuje přirozené komunikaci (stejná trenérka jako v případě výše popsané dvojice) a začala pracovat pomocí tohoto přístupu pod jejím vedením. S touto trenérkou pokračuje ve spolupráci dodnes a trénuje s ní jednou týdně, s Pedrem pracuje minimálně dvakrát týdně

---

²⁶Jedna z disciplín jezdeckého sportu, která se skládá ze tří částí: drezury, terénní jízdy (cross) a parkurového skákání. Dostupné z: <https://www.equitv.cz/porad/Vsestrannostni-zavody-military.html>

²⁷Ostruhy a ostrá udidla typu Baucher jsou jezdecké nástroje, které při nesprávném použití mohou být pro koně nebezpečné a ublížit mu. Dostupné z: <https://www.equiservis.cz/typy-udidel-pessoa-a-spol-87817czl1109/>

sama a jednou za tři týdny bere koně do terénu, buď jdou na procházku na vodítku nebo *pod sedlem*. Pedro má dlouhodobě problémy se zády a kvůli tomu s ním Julie *pracuje* spíše *ze země*²⁸, a pokud *pracuje* s koněm *ze sedla*, tak maximálně třicet minut. Zároveň se pravidelně účastní soustředění specializující se na přirozenou komunikaci s koněm.

Ze země Julie s Pedrem trénuje zejména *práci na přilnutí*²⁹ v pravidelném a svižném tempu, aby zapojoval i zádové svalstvo, soustředí se na ustupování a ohýbání Pedra, aby měl dobře protažená záda, a necelé dva měsíce s ním občas trénuje přivolání koně na povel. Postavení těla koně (přilnutí) při *práci ze země* i *ze sedla* je jeden z prvků, který je dle kánonu atributem klasického jezdeckví. Julie od těchto klasických atributů při *práci* s Pedrem neupouští, protože dle jejich slov jsou důležité pro *nasvalení*³⁰ Pedra, aby mohl zvládnout i těžší cviky, například cválení na malém kruhu, a byl schopen přitom udržet tempo, podobu cviku i sestavení. Zároveň se ale slepě nesnaží dosáhnout tohoto cíle, ale primární je pro ni zdravotní stav Pedra. Julie tedy při *práci* s Pedrem naplňuje atributy klasického jezdeckví, jako je přilnutí, ale daný proces se děje prostřednictvím přirozené komunikace.

„Vcházíme bránou do areálu, kdy Julie na začátku zastavuje a Pedro má zvednutou hlavu a vztyčené uši. Julie mi vysvětluje, že takhle to dělá vždy, aby měl Pedro čas se rozhlédnout a podívat se na zaparkovaná auta či nějaké nové věci, říká, že ho nechce zbytečně vystavovat stresovým situacím, kdy by ho navedla do nového prostředí, aniž by mu předtím nedovolila se s prostředím seznámit. Popisuje, že Pedro jí opravdu věří a nechce ztratit jeho důvěru tím, že by na něj tlačila a nedala mu prostor, který on potřebuje k tomu, aby se cítil dobře a nebyl ve stresu. ... Julie popisuje koně jako strašpytlíka, který se velmi leká i věcí, které již v minulosti viděl, proto si vše potřebuje prohlédnout.“ (Terénní poznámky z 20.9.2022)

Důležitým prvkem jejich vztahu je čas, který je možné sledovat v několika rovinách. Tento prvek v jejich vztahu nabývá významu při čekání Julie na Pedra během jeho projevů

---

²⁸ Tímto pojmem označuji *práci ze země*, během níž jezdec s koněm pracuje pomocí provazové ohlávky, bičíku a vodítka. V průběhu této práce se spolu dvojice seznamuje a provádí základní cviky, které připraví koně na ježdění ze sedla (Bayley, 2016, s. 24).

²⁹ Ideální postavení hlavy koně, kdy nejvyšším bodem těla je týl, kůň aktivně zapojuje zádové svaly a došlapuje se zadními nohama do stop nohou předních. Dostupné z: <https://equichannel.cz/clanky/zapisnik-klasického-jezdění/prilnutí>

³⁰ Jezdecký slang, který vyjadřuje dobrou kondici svalů a jejich správné zapojení během jízdářské *práce* s člověkem.

neklidu nebo v podobě *respektu*, kdy se Julie nesnaží Pedra donutit silou, ale pochopit, čeho se v danou situaci bojí nebo z čeho plyne jeho *neklid*. Problémy, které nastávají během jejich *práce*, se snaží společně vyřešit – Pedrovi dává prostor se s prostředím seznámit nebo se staví do role terapeuta, na kterého se Pedro může spolehnout a bezpečně ji následovat.

„Věděla jsem, že závodit nechci a nemám se kam hnát. Že chci, aby pro mě byl Pedro partákem do života, a ne závodní kůň. Tohle ovlivnilo to, že jsem na něj netlačila a nesnažila se ho napasovat do podoby závodního koně, který funguje jako hodinky ať se děje, co se děje. ... Bod zlomu, kdy Pedro zjistil, že já nejsem špatná, byl velmi důležitý. Najednou mě začal vnímat jinak. Byla jsem v jeho očích něco jiného než člověk, který za ním chodí. Začal mi věřit. Potřeboval ale na vše více času a já se rozhodla mu ho dát. Vždyť je můj a já nikam nepospíchám.“ (Terénní poznámky z 20.9.2022).

Díky tomuto prostoru, během něhož se dvojice mohla navzájem poznat a naučit se si porozumět, a *respektu* vůči Pedrovi, jeho minulosti a povaze a tomu přizpůsobené *práci* s ním došlo k vybudování důvěry Pedra vůči Julii, která se projevuje jeho ochotou s ní pravidelně *pracovat* a následovat ji v situacích, které u něj mohou vzbuzovat pocity strachu.

Julie říká, že bylo jasné, že ta:

„cesta skrze důvěru a respekt bude běh na dlouhou trať, ale že to bude stát za to a on mi to teď dokazuje a vrací mi to. Učí mě, že cesta je cíl. Že vše potřebuje čas, a i když jsou dny, kdy ani nevyjdeme z výběhu, tak potom jsou dny, kdy je miliónový... věřím tomu, že to, jak se chová, má nějaký důvod a není to pouhý výmysl. Nezneužívám role člověka a on potom nezneužívá svou sílu vůči mně, když mi je hůř. ... On mi pomáhá, když se necítím dobře a já jemu, když se bojí.“ (Terénní poznámky z 21.10.2022).

Vztah Julie s Pedrem není pouze o Pedrovi a jeho chování – daný vztah je oboustranný, kdy i Julie vnímá roli Pedra v jejím životě jako určitého partnera, který jí pomáhá překonat náročné dny, stejně jako ona jemu pomáhá překonat jeho pochybnosti, které v něm vyvolávají dle Julie strach.

Tento vztah se vyvíjel odlišně od předchozího případu – v počátcích, kdy se Julie snažila jezdit na Pedrovi metodou klasického jezdeckví, došla k závěru, že to nejde – Pedro utíkal, nešel ovládat, lekal se a dle Julie měl strach téměř ze všeho – z ní, z objektů a z

jednotlivých situací. Po této zkušenosti z ježdění se ve výběhu nechtěl k Julii už ani přiblížit. Julie zjistila, že toto není jejich cesta, a rozhodla se s Pedrem začít od začátku a snažit se mu porozumět – pochopit, proč se takto chová a co ho k tomu vede, aby spolu mohli zase začít *pracovat*, aniž by Pedro utíkal nebo se Julie bál. Rozdíl oproti Veronice a Ramzesovi, kdy Julie společnou *práci* Pedrovi přizpůsobila již po pár pokusech o ježdění, může plynout i z toho, že Julie nemá zkušenosti se závodním jezdecktvím a není tolik zasvěcená do klasického jezdecktví, ve kterém se klade důraz na nadřazené postavení jezdce vůči koni i v případech, že kůň projevuje svým chováním určitou nespokojenost nebo nervozitu. Pro Julii bylo jezdecktví již od dětství čas, který tráví v přírodě a snaží se s přírodou určitým způsobem souznít a plynout s ní, nikoli si ji podmanit – toto přenáší i do svého vztahu s Pedrem.

Julie se snaží Pedrovi porozumět – zpětně projevy chování Pedra neinterpretuje jako odpor vůči ní a jejího způsobu vedení ježdění, ale jsou to dle ní projevy dvojího strachu. Tento strach je dle Julie přirozeně způsoben povahou Pedra, kterou označuje pojmem *strašpytlík*, ale zároveň je jeho strach ve vztahu k lidem následkem dle Julie nevhodného zacházení s Pedrem předchozími jezdci, kteří při ježdění používali ostřejší jezdecké pomůcky, pomocí nichž se snažili Pedra ovládnout, například když utíkal při ježdění. Tento útěk byl dle Julie však způsoben právě ostrými pomůckami, před kterými se Pedro snažil pouze utéct, stejně jako když utíkal v počátcích jejich vztahu, kdy na něm Julie jezdila s klasickou uzdečkou s udidlem.

Julie se v jejich společném vztahu staví do role průvodce a partnera, který pomáhá Pedrovi překonat dřívější i současné strachy pomocí specifických metod *práce* a komunikace. Hlavním prvkem jejich *práce* je čas, který je základním kritériem, aby spolu dvojice mohla *pracovat*. Juliin *respekt* k chování a povaze Pedra se projevuje v její ochotě věnovat mu více času než při přístupu klasického jezdecktví, který Pedro potřebuje, aby se seznámil nejen s prostředím v daných situacích, ale v počátcích jejich *práce* i s ní samotnou, aby zjistil, že jí může věřit a že ho nebude nutit do pro něj nepříjemných situací. Díky tomu se v její přítomnosti bude cítit bezpečně a nebude mít potřebu při jejich *práci* utíkat nebo se Julie stranit. Tento čas se postupně krátí ve vztahu k Julii, která se pro něj stala průvodcem ve chvílích, kdy se Pedro projevuje nervózně – Pedro je schopen překonat situace, které v něm vzbuzují nepříjemné pocity, které Julie interpretuje jako strach, právě díky důvěře k Julii. Základem vztahu je tedy důvěra Pedra k Julii, díky níž se Pedro stal pro Julii

spolehlivým koněm, kterému i ona plně důvěřuje a dle jejich slov si i vzájemně rozumějí a vědí, jak se ten druhý cítí. Podle toho se pak k sobě chovají.

Ema a Defa

Třetí dvojicí, se kterou jsem během výzkumu spolupracovala, se skládá z Emy a její kobyly Defy. Ema je setra Julie a navzájem si se svými koňmi pomáhají. Emě je 28 let a jezdeckví se věnuje stejně jako její sestra od dětství. Po přestěhování do Prahy po dokončení střední školy jezdila na koních zejména o prázdninách a příležitostně pomáhala své sestře s Pedrem. Prvního svého koně Defu si koupila v roce 2021, když byly Defě dva roky, a následně jí na rok umístila do stáje s mladými koňmi nedaleko Prahy. Navštěvovala ji jednou za dva týdny, aby Defu zkontrolovala, vzala na procházku na ruce a učila ji základy ošetřování – čištění a mytí koně nebo zvedání kopyt.

Ema se rozhodla *pracovat* s Defou pomocí principu přirozené komunikace již od počátku, proto se rozhodla ji v jejích třech letech přemístit do stáje v severních Čechách, kde sídlí lektorka přirozené komunikace, s kterou se Ema znala již dříve. Tato lektorka se věnuje nejen trénování, ale také obsedání³¹ a s tím spojeným výcvikem koní. K této lektorce dala Ema Defu s cílem jí nechat obsednout a naučit ji základy *práce* založené na tomto principu. K obsednutí a *práci* s Defou dle kánonu přirozené komunikace se Ema rozhodla zejména kvůli zkušenostem své sestry Julie a jejího koně Pedra – zaujal ji dle jejích slov neagresivní přístup založený na snaze o porozumění a nalezení takového typu *práce*, která je vhodná pro jezdce i koně. V této stáji byla Defa 4 měsíce, kdy za ní Ema pravidelně jednou za dva týdny jezdila a sledovala pokroky, které s ní lektorka udělala, a zároveň se učila spolu s Defou, jak *pracovat* pomocí přirozené komunikace, aby v tomto směru mohly pokračovat i po přemístění do jejich stálé stáje.

Na můj dotaz, jak kurz probíhal, mi Ema vysvětlila, že se s koněm začíná *pracovat* nejprve *ze země* pomocí provazové ohlávky a bičíku, aby si kuň zvykl a přijal člověka a jeho pozici, která je během obsedání autoritativní, s čímž má dle slov jezdkyň Defa problémy

---

³¹ Proces, kdy si člověk začíná na koně sedat, ke kterému dochází, když je zvíře psychicky i fyzicky zralé – mladý kuň by měl být před obsednutím zvyklý na lidi a ošetřování. Dostupné z: <https://equichannel.cz/clanky/vademecum-zacinajiciho-konare/vademecum-zacinajiciho-konare-19-vycvikem-krok-za-krokem-obsedani>

doted'. Během prvních dvou týdnů se věnovaly zejména vodění na vodítku, aby Defa zvládla jít vedle člověka v klidu, což jí stále dělá problémy, kdy nehledí na tempo a osobní prostor člověka. Po dvou týdnech intenzivní *práce ze země* si lektorka na Defu poprvé sedla se sedlem a začala s ní *pracovat* v kroku pomocí základních cviků, jako je zastavení, rozcházení na povel, velké kruhy a snížení hlavy, aby došlo k zapojení zádových svalů – s těmito cviky byla Defa již seznámena během předchozí *práce ze země*. Tyto cviky postupně prováděla i v ostatních chodech, ale soustředila se primárně na krok a klus. Cílem dle Emy bylo, aby si Defa zvykla na jezdce na svém hřbetu a následovala pokyny, které dostává skrze otěže, váhu těla, holeň, bičik a zvukové pokyny. Lektorka *pracovala* s Defou i *ze sedla* pouze na provazové ohlávce a nikoli na uzdečce s udidlem, která je typická pro klasický styl ježdění. Během těchto čtyř měsíců si Defa zvykla na přítomnost člověka a *práci* s ním a zároveň si dvojice osvojila cviky, které tvoří základ pro další *práci* – couvání, lehké přilnutí a *práci na kruhu*³² ve všech chodech. Defa během těchto tréninků byla dle slov Emy velmi šikovná, až na pár momentů, kdy se dle interpretace Emy rozčilovala – házela hlavou, švihala ocasem, měla sklopené uši a odmítala jít dopředu i dozadu a jen stála. Toto chování Ema připisuje její mladé povaze a potřebě projevit svůj temperament a povahu.

V průběhu výcviku si dle Emy instruktorka všimla problémů Defy se zakopáváním, koordinací a rovnováhou a vyřkla podezření na ataxii (porucha nervového systému, kdy má kůň zhoršenou schopnost koordinace těla³³), která se po vyšetření lékařem potvrdila, ale podrobnější vyšetření na určení přesného zdravotního stavu Defy proběhne v pozdějším věku (kolem osmého roku), kdy se ustálí vývoj kostí a svalů koně.

Ema v souvislosti s onemocněním Defy říká následující: „*Po zjištění tohoto problému jsem byla ještě o to radši, že jsem se rozhodla pracovat pomocí principu přirozené komunikace již od mladého věku koně, jelikož si myslím, že to pomáhá k lepší rovnováze koně, protože se pracuje velmi často na kruzích, cvičí se pravidelně obraty a přechody, a možná i proto nemá Defa problémy, které by ohrožovaly ji samotnou nebo osobu, která s ní pracuje*“ (Terénní poznámky z 30.9.2022). Tato diagnóza zároveň definuje i vývoj a směřování jejich *práce*, jelikož Defa nebude moci nikdy být v plné zátěži jako závodní kůň,

---

³²Tímto pojmem označují jezdkyňe jízdárenskou práci, kdy má člověk koně přivázaného za ohlávku na lonži (provaz dlouhý 10 metrů s karabinou na konci) a chodí na kruhu kolem jezdce. Velikost kruhu je určena délkou lonže.

³³Dostupné z: <https://equichannel.cz/clanky/zdravi-a-veterinari-pecce/ataxie-symptom-nebo-diagnoza>

což Ema reflektuje jako pro ni nedůležitou zprávu, protože sama nechce aktivně závodit a je pro ni důležitější, aby byla Defa v pořádku a co nejvíce zdravá, než aby společně vyhrávaly závody.

„Až po příjezdu do naší současné stáje jsem Defu vlastně začala pořádně poznávat, když to vše začalo být na mně. Předtím jsem za ní sice jezdila, ale její vztah k lidem a povaha se začaly projevovat až během té práce, u které jsem nebyla vždy přítomná. Ona všechny věci umí, ale ne se mnou. ... Mě na začátku hrozně ignorovala, proto ji musím teď tak napomínat, aby začala respektovat i mně a nejen lektorku, jinak by mě převálcovala za chvíli.“
(Terénní poznámky z 30.9.2022)

Ema dojížděla za Defou do stáje k lektorce, kde na ní začala jezdit a učila se základním postupům přístupu přirozené komunikace, ale vztah dvojice začal naplno vznikat až po příjezdu do stáje ve Středních Čechách, kde Ema začala s Defou *pracovat* sama, aniž by u toho byla vždy přítomna lektorka – Ema se musela naučit, jak v různých situacích reagovat na základě svého úsudku a nikoli podle rad trenérky. Postupně se dle Emy začala projevovat povaha Defy, to, jaká je, když se jí nechce nebo naopak chce, a její vztah k lidem během *práce* jeden na jednoho. V počátku byla *práce* dle Emy velmi náročná, protože prý Defa odmítala *respektovat* Emu a její pokyny, zasekla se a jen stála, ale postupem času si dvojice vytvořila pro ně fungující systém *práce*, kdy Ema s Defou na jízdárně *pracuje* pouze 25-35 min, aby se Defa nepřetěžovala a *práci* si neznechutila. Zároveň Ema zdůrazňuje nutnost dávat Defě přestávky a chválit ji, aby byla motivovaná a pochopila, kdy jedná správně a kdy nikoli. Ve chvílích, kdy se naopak Defa dle Emy *rozčiluje*, musí Ema zakročít rázně, aby hranice, které v jejich vztahu teprve vznikají, byly jasně dané a Defa pochopila, že je nesmí překročit – například *respektování* osobního prostoru, který Ema popisuje jako prostor kolem ní přibližně metr velký, který by Defa při jejich společné *práci* neměla narušit, aniž by jí k tomu Ema svým chováním vybízela. Další situace, během níž Ema vystupuje proti Defě rázně, jsou zejména při předbíhání Emy Defou při vodění na ruce nebo zastavení a odmítnutí se rozejít dál, protože už se dle Emy Defě prostě nechce.

Ema s Defou *pracuje* pravidelně pětkrát týdně – dvakrát týdně se soustředí pouze na *práci ze země*, třikrát týdně *pracuje ze země* a následně i *ze sedla* a jednou týdně pod revizí trenérky. Dvojice na vyjížďky chodí pouze na ruce, kdy Ema Defu vede na vodítku, jelikož v terénu je mnoho nerovností a u koní s ataxií je riziko zakopnutí a následného pádu vyšší

než u zdravých koní, které problémy s koordinací nemají. Zároveň Ema dodává, že si dostatečně nevěří, aby s Defou mohla sama chodit ven a plně jí důvěřovat v takto mladém věku (během výzkumu byly Defě 4 roky). V případě, že jdou na procházku na ruce, si sebou bere bičík, aby mohla korigovat její tempo a napomínat ji při *zlobení* nebo *nerespektování* její osoby předbíháním a strkáním.

Pravidelnost a důslednost jsou hlavní prvky, které Ema zdůrazňuje při *práci* s mladým koněm, jelikož Defa je dle slov Emy po delší absenci kontaktu s člověkem neochotná spolupracovat a dodržovat pravidla nastolená někým jiným než jí samotnou. Pravidelnost *práce* je pro Emu velmi důležitá, proto v případě její nemoci nebo velkého časového vytížení *pracuje* s Defou její sestra nebo trenérka, aby si takto mladý kůň zvykl na *práci* vedenou člověkem a *respekt* vůči němu. A zároveň se jejich vztah a jeho hranice stále utvářejí, takže musí být při *práci* s Defou důsledná a konzistentní.

„Defa je ještě hodně mladá a často se rozčiluje jako malé dítě. Umi se úplně zaseknout, a nejčastěji to dělá, když se s ní dlouho nepracuje. Normálně si odvykne na práci a člověka. Přece jen většinu života zatím strávila s koňmi a ne s lidmi.“ (Terénní poznámky z 30.9.2022).

Při výcviku *ze země* Ema klade důraz na vnímání její osoby a povelů, které Defě dává, takže hodně *pracuje* na vodítku s bičíky v ruce, aby hlídala Defu a její postavení vůči ní a v případě neposlušnosti ji upozornila. Zároveň se jí snaží naučit *respektu* vůči osobnímu prostoru člověka pomocí pravidelného zastavení a couvání. *Respekt* osobního prostoru pro Emu neznamena pouhý prostor kolem člověka, ale celkové přijetí její role „šéfa“, tedy toho, kdo rozhoduje o podobě a průběhu společně stráveného času. Při *práci ze sedla* se dvojice soustředí na přilnutí a pravidelnost tempa a poslušnost, protože Defa má tendence se při nesouhlasu rozčilovat, což se projevuje rozbíháním nebo naopak zastavením a odmítnutím vykonat jakýkoliv pokyn, který jí dává člověk.

Ema jejich společnou *práci* popisuje následovně: *„Defa není hloupá, to vůbec, ale hodně věci zkouší, jestli náhodou nepovolím. Musím ji hodně často napomínat a věci s ní opakovat, ale v klidu, jinak se rozčílím já a pak i ona a dopadá to tak, že jsme obě naštvány a jen spolu stojíme a nemluvíme spolu, ještě se někdy obě hledáme.“* (Terénní poznámky z 10.10.2022).

S ohledem na to, že spolu dvojice aktivně *pracuje* teprve několik měsíců, se podoba jejich vztahu pomalu vyvíjí a nastavují si základní hranice a hodnoty, jejichž cílem je vytvořit dle Emy vztah, v němž bude panovat oboustranná důvěra a schopnost vnímat toho druhého – jak Defa Emu, tak Ema Defu. Tyto hodnoty jsou však cílem a ne současným stavem.

Výhodou v tomto případě je však nezatíženost vztahu minulostí koně, která může ovlivňovat jeho povahu a vztah k lidem. Ema se nemusí zabývat traumaty, která mohou mít koně ze zkušeností s lidmi, ale zároveň si musí velmi hlídat, jak se k Defě chová, jelikož ta na dané situace reaguje ze své přirozené povahy, která je dle Emy flegmatická až ignorantská, ale zároveň se umí *rozčítit*, když nemá náladu. Tím, že si Ema Defu koupila ve dvou letech a rozhodla se pro výcvik pomocí principu přirozené komunikace již od počátku, jsou hodnoty uznání a *respektu*, porozumění a důvěry základními poliři jejich společné práce.

Ema se ve vztahu s čtyřletou Defou staví do role vychovatele s vyšší mírou vyžadované autority, pomocí níž se snaží vést její výchovu ve vztahu k lidem a jasně ustanovuje hranice společné *práce*, jejíž dodržování důrazně vyžaduje plácáním na plec bičíkem nebo rukou. Zároveň se Ema snaží o určité pochopení Defy, její povahy a s tím spojených projevů chování, aby s ní vytvořila fungující vztah, ve kterém nebude přirozenost Defy potlačována, ale bude s ní *pracovat* s cílem tuto povahu usměrnit natolik, aby projevy její povahy byly v rámci hranic, ve kterých bude Ema zaujímat postavení, které vyžaduje reakci na její pokyny a *respekt* její osoby. V tomto vidí Ema dle svých slov přirozenou komunikaci: „*Pro mě to je o tom najít tu cestu společně, aniž bych se jí snažila dostat do situací, které pro ni budou nepříjemné, jen abych dosáhla svého cíle. O tom to není. Chci ji vychovat, ale nechci ji předělat. Chceme se spolu naučit fungovat, aniž bychom se já nebo ona musely dostávat do vyloženě nepříjemných situací.*“ (Terénní poznámky z 30.9.2022).

Ema svým chováním k Defě vytváří jejich společný vztah, ale i vztah Defy k lidem – svou výchovou ovlivňuje, jak se k nim Defa bude chovat. Ema nechce v Defě zakořenit negativní pocity, které by si poté mohla asociovat s *prací* s člověkem. Proces výchovy klade na Emu dle jejích slov požadavek být při společné *práci* důsledná a zodpovědná, aby si Defa osvojila hranice, které jsou při práci s člověkem, ale zároveň i „slušná“, aby to v budoucnosti neovlivnilo Defin vztah k lidem a s tím spojené chování.

Zodpovědnost za to, kým Defa bude a jak se bude chovat, je něco, co si Ema uvědomuje, proto se rozhodla k Defě přistupovat již od počátku dle zásad přirozené komunikace, aby se vyvarovala určitým špatným způsobům zacházení s Defou, které by v ní dle slov Emy mohly vytvořit určité trauma. Tuto zodpovědnost Ema reflektuje již od úplného počátku jejich vztahu – není zde tedy určitý vývoj od klasického jezdeckví po přirozenou komunikaci. Toto může být způsobeno i tím, že Ema je oproti ostatním aktérkám výzkumu starší a svůj vztah a očekávání od koní a *práce* s nimi má již definovaný.

Jejich vztah se ustanovuje specificky v tom smyslu, že jednotliví aktéři za sebou nemají tak dlouhou historii – Veronika i Julie se dostaly ke koním, kteří již měli svou historii a byli zvyklí na *práci* s lidmi. Zatímco Ema s koňmi *pracuje* již od dětství, pro Defu je Ema jedním z prvních lidí, který s ní pravidelně *pracují*. To znamená, že Ema určuje hranice, v jejichž rámci se má Defa chovat – určitým způsobem jí upírá její autonomii, kterou Defa měla během prvních dvou let svého života. Ema začíná řídit život Defy, která do té doby nemusela nikoho poslouchat a pouze si ve výběhu hrála se stejně starými koňmi, aniž by její program byl narušen prací s člověkem, který by ji od těchto vrstevníku odvedl. Z tohoto důvodu je tedy jejich vztah velmi asymetrický, protože Ema se staví do role vychovatele, který Defu učí pro ni nepřirozené věci.

Během této výchovy si i sama Ema stejně jako Defa daný přístup k *práci* dle přirozené komunikace osvojuje a postupně se učí, jak řešit konflikty a nedorozumění, ke kterým během společné *práce* dochází ve chvílích, kdy Defa opakovaně nereaguje na Emu nebo se během *práce* *rozčiluje* při nesouhlasu s danými pokyny. Tyto konflikty chce však Ema řešit dle zásad přístupu přirozené komunikace a snaží se s Defou domluvit, aniž by se stavěla primárně do nadřazené pozice a řešila je silou. Daná nedorozumění a konflikty jsou způsobeny především stále probíhajícím procesem vytváření jejich vztahu. Vztah Emy a Defy se oproti ostatním vztahům liší právě tímto procesem vytváření, čemuž je přizpůsobená i podoba *práce* a s tím spojená pozice Emy. *Práce* je zároveň přizpůsobená i zdravotním problémům Defy plynoucí z ataxie, která jí byla diagnostikována. I kvůli tomuto onemocnění k ní Defa může cítit větší zodpovědnost, protože způsob, jakým s ní vede práci, ovlivňuje průběh onemocnění a její zdravotní stav. V tomto ohledu sleduji aspekt přijetí, kdy i přes onemocnění Defy se Ema rozhodla si ji nechat a danou *práci* a jejich budoucnost jí

naplno přizpůsobit, aby spolu mohly *pracovat* co nejdéle. Vztah Defy a Emy je tedy velmi asymetrický, jelikož Ema je prvním člověkem, který upírá Defě její autonomii, ale zároveň se Ema snaží pochopit její rozpoložení a neochotu určité cviky provádět nebo dodržovat vymezené hranice, a to i s ohledem na její věk, proto se někdy uchyluje ke kompromisům, i přes to, že sama říká, jak důležitá je důslednost v tomto věku koně. Hranice a způsoby *práce* jsou tedy proměnlivé s ohledem na proces budování jejich vztahu, kdy se obě aktérky poznávají a učí se spolu pracovat.

5.2. Praxe přirozené komunikace ve vztazích

Přístup přirozené komunikace je specifický přístup v jezdeckví, v anglickém překladu Natural Horsemanship, který získal větší ohlas koncem 80. let 20. století zejména v USA a ve Velké Británii. Průkopníky metody Natural Horsemanship jsou Tom Dorrance, Ray Hunt, Pat Parelli nebo Monty Roberts. Mezi české propagátory metody lze zařadit Honzu Bláhu nebo Václava Bořánka. Přístup přirozené komunikace nelze jednotně definovat, ale jedná se o specifický přístup ke koni, při němž se jezdčyně snaží porozumět svému koni, pochopit, jakým způsobem užívá řeč těla při vzájemné komunikaci a těchto znalostí při *práci* s nimi využít a *pracovat* s koněm pro něj co nejpřirozeněji (Bayley, 2006, s. 40). Metod přirozené komunikace je mnoho a každý ji pojímá jinak, ale cílem práce s koňmi dle Bayley (2006) je porozumět psychologii koní a komunikaci s nimi.

Praxi přirozené komunikace jsem v této práci použila jako jedno z kritérií, podle nichž jsem vybírala vzorek ke svému výzkumu. Zároveň je přístup přirozené komunikace i terénem, ve kterém daný výzkum probíhal. Potřebné informace ohledně přístupu jsem si zjišťovala od aktérek výzkumu, ale v případě nejasností jsem vycházela z knihy od Lesley Bayley „Koně – práce ze země“, kterou mi doporučila trenérka jezdkyň. Ve své práci jsem se však soustředila primárně na jezdčyně a jejich koně – jak ony samy pojmají přístup přirozené komunikace a skrze něj ustanovují svůj vztah s koněm.

Každá z jezdkyň si z přístupů přirozené komunikace vybírá to, co je vhodné pro ni a jejího koně. Jednotlivé jezdčyně během *práce* kladou důraz na *respekt*, důvěru a porozumění svému koni. U všech dvojic lze tyto prvky identifikovat, ale liší se procesem, kterým se ustanovují – daný proces se odvíjí od minulosti koně, jeho povahy a chování. Současně s tím

hraje během *práce* s koňmi důležitou roli i situace jednotlivých jezdkyň – jak ke svému koni a času strávený s ním přistupují a kolik prostředků do něho mohou investovat – časových, ale i finančních. Zároveň vztahy ovlivňuje i jejich jezdecká minulost jezdkyň a zázemí, ve kterém si jezdkyňe jezdecktví osvojily. Cílem *práce* jezdkyň, které jsem pozorovala, je dle jejich slov psychicky i fyzicky zdravý kůň, se kterým bude možné pravidelně *pracovat*, aniž by se kůň či jezdkyňe museli uchýlovat k radikálním řešením situací v podobě útěku koně nebo použití ostřejších jezdeckých nástrojů jednotlivými jezdkyňemi.

Z pohledu výzkumnice pozorující jednotlivé jezdkyňe interpretuji přístup přirozené komunikace jako dlouhodobou metodu *práce* s koněm, během níž se jezdkyňe zaměřují na *respekt* ke koni jako k rovnocennému tvorovi. Donna Haraway (2008) ve své knize zdůrazňuje snahu o porozumění zvířatům stejně jako lidem – také mají svou historii a jejich život je ovlivněn každým subjektem a objektem, se kterým se během života setkali. Při kontaktu s koněm se jezdkyňe setkávají s mnohem komplikovanějším tvorem, než je pouhý živočich, na kterém se dá jezdit a vykonávat s ním jezdecký sport. Jezdkyně se dotýkají někoho, kdo má svou vlastní minulost, emoce a potřeby, které s ním jsou neodmyslitelně spjaty. Všechny sledované jezdkyňe ke svému koni takto přistupují – snaží se svému koni porozumět a učí se s ním komunikovat – liší se však v jednotlivých procesech ustavování vztahu a s tím spojenými pozicemi jednotlivých jezdkyň a jejich chování.

5.3. Vztahová dynamika

„To, jak se choval, jsem viděla, ale nechtěla jsem to pochopit – náš vztah byl založený na ježdění, aby neměl tolik energie, ale ne na pochopení.. V tom je ten rozdíl, teď se snažím chápat a porozumět a najít tu naši společnou cestu, naši, nejen tu mojí. Dříve pro mě bylo důležité, aby mě poslouchal hlavně při ježdění, protože to byl středobod toho našeho vztahu – to okolo mě nezajímalo. Teď je pro mě důležité, aby byl se mnou v klidu a věřil mi, byl se mnou rád, ať spolu děláme cokoli. K tomu dojdou jen díky tomu, že pochopím i já jeho, ne jenom on mě a to, co po něm chce. Snažím se chápat to jeho ego a nutnost nebýt pouze ovládaným“ (Terénní poznámky z 27.9.2022).

Jezdkyně, které *pracují* pomocí přístupu přirozené komunikace, vnímají chování svého koně a snaží se mu porozumět s cílem posunout jejich *práci* od pouhého ježdění s primární dominancí jezdkyňe a podřízeností koně, jejíž funkcí je výkonnost měřitelná

dosaženými výsledky na závodech, po *práci* dvou bytostí, které na sebe vzájemně reagují a znamenají pro sebe víc než jen jezdec a kůň. Jezdkyně vystupují z hierarchického postavení typického pro klasické jezdectví, s cílem najít si svou pozici charakteristickou pro jejich vztah s koněm, kterého pojmají jako aktéra se specifickými potřebami a chováním, kterého se rozhodly přijmout a pochopit ho.

„Snažím se vžít do jeho situace, do toho, co zažil a jak se v danou chvíli cítí, abych pochopila, na co během práce mám dávat pozor, kde se mám zastavit a nechat ho a kde naopak potřebuje rychle projít, protože se prostě bojí a jinak to nebude. ... Kdybych mu prostor pro seznámení nedala nebo ho někam nutila, utekl by a už by se mnou z výběhu jen tak nešel, nechtěl by se mnou být. ... Oboustranná důvěra je mezi námi fakt důležitá, ale velmi křehká.“ (Terénní poznámky z 21.10.2022).

Jezdkyně přizpůsobují společnou *práci* svému koni, který své potřeby a emoce komunikuje svým chováním. Dané chování může být výsledkem mnoha současně působících faktorů, například hrubým zacházením s koněm ze strany lidí v případě Pedra. Jezdkyně tyto projevy (utíkání, bázlivost a strach z člověka), které vstupují do jejich společné *práce*, nepožívají jako neměnný povahový rys, ale jako následek dřívější zkušenosti s člověkem. Dle vyprávění byli sledovaní koně předchozími jezdci využíváni za účelem výkonu určité aktivity – ke sportu nebo například k hipoterapeutické praxi – primárně tedy sloužili lidem bez ohledu na daného koně a jeho potřeby. Jezdkyně se snaží porozumět chování koně –hledají příčinu jeho chování, tzv. jaké emoce, resp. potřeby koně odráží, a dle toho s koněm interagují. Cílem je pro něj vytvořit prostředí, ve budou moci spolu – pracovat, aniž by se jeden či druhý aktér dostal do situací, v nichž by cítil nebo projevoval strach či nespokojenost.

„Práci vedu podle toho, jak se chová, a určitým způsobem přizpůsobuji své fungování jeho projevům a tomu, co mi tím chce říct. Taky bych nechtěla, aby mi lidé dělali věci naschvál, když bych jim naznačovala, že se mi to nelíbí.“ (Terénní poznámky z 19.8.2022).

Jezdkyně při *práci* s koňmi reagují na jejich chování, díky čemuž ovlivňují nejen jejich společnou *práci*, ale i je samotné, jelikož se zamýšlejí i nad svým vlastním chováním a pozicí, kterou ve vztahu ke koni zaužívají. Při hledání příčin pro ně atypického chování koní tedy berou v úvahu nejen minulost koně, ale i svou vlastní osobu a chování vůči koni, na

keré on může reagovat. Donna Haraway (2008) zdůrazňuje prvek reakcí ve vztazích, které jsou tvořeny lidmi a společenskými druhy ne-lidského původu. Tím, že na sebe aktéři reagují, se navzájem ovlivňují v tom, kým jsou – pokud by Julie nereagovala na to, jak se Pedro chová, nevytvořil by si k ní důvěru a nemohli by se stát vzájemnými partnery, kteří si jsou pro sebe dle slov Julie oporou.

„*Druhy všeho druhu, živé i neživé, jsou důsledkem subjektového a objektového tance setkání.*“³⁴ (ibid., 2008, s. 4). Lidé a zvířata, v mém případě koně, jsou v oboustranném interaktivním vztahu, který koně i člověka formuje – člověka jako jezdce a koně jako určitého partnera, se kterým jezdec pravidelně *pracuje* a snaží se vytvořit si s ním specifický druh vztahu. Zároveň během *práce* s koněm nabývá člověk novou roli, roli jezdkyň, pečovatelky, ale i vychovatelky, se kterou se váže velké množství povinností spojených s péčí o koně, nových výzev a nutnosti naučit se *pracovat* s mnohonásobně těžším a silnějším zvířetem, se kterým se rozhodly navázat vztah založený na kompromisech, *respektu* a důvěře. Aby k tomu došlo pomocí tohoto přístupu, který je jim vlastní, reflektují jezdkyň potřebu porozumět svému koni a jeho chování prostřednictvím s tím spojených projevů těla, kterými se kůň snaží jezdkyňi říct, jak se v různých situacích cítí a co prožívá.

Vztah, který si jezdkyň vytvářejí se svými koňmi, plyne z kompromisů obou stran a vzájemných reakcí. „*Když už vidí, že jsem zoufalá, ustoupí a udělá to, co chci, i když tím musí potlačit to svoje ego.*“ (Terénní poznámky z 27.9.2022). Reakce koně na rozpoložení jezdkyň a zároveň i na straně jezdkyň je potvrzením toho, že se daní aktéři považují za subjekty, s nimiž mohou komunikovat (Haraway, 2008, s. 30). Zároveň je dle Haraway (ibid.) potřeba reagování na daný druh potvrzením hodnoty zvířete, které se nachází v kontaktní zóně, jako jeden z těch druhů, které se podílejí na tom, kým člověk je. Čtení pocitů zvířat a následné přizpůsobování se je snahou o to, aby se tomuto druhu v naší kontaktní zóně dařilo a ve vztahu prospívala nejen jezdkyň, ale i kůň. Skrze tyto praktiky se projevuje *respekt* k těmto zvířatům, ze kterých se stávají subjekty, které jsou součástí vztahů jezdkyň s koňmi plynoucí z kompromisů a ústupků. Lidé nežijí v kultuře, která se skládá jen z lidských aktérů, ale stávají se tím, kým jsou, působením vztahů naplněných *respektem* a ohleduplností s druhy, které jsou ne-lidského původu – se společenskými druhy, které tvoří člověku společnost (Haraway, 2003, s. s. 38).

---

³⁴ Vlastní překlad, anglický originál: *Species of all kinds, living and not, are consequent on a subject- and object-shaping dance of encounters.*

Podoba vztahů jezdkyň, jejich koní a společná *práce* je ovlivněna mnoha faktory a neustále dochází k oboustrannému vyjednávání o průběhu *práce* a pozicích jednotlivých aktérů. Všechny jezdkyňe však svému koni přisuzují aktérství – k tomuto dochází v praxi, kdy jezdkyňe vnímají reakce koně na jednotlivé situace, snaží se je pochopit a tomu přizpůsobují své chování. Zároveň jezdkyňe během neformálních rozhovorů mluví o koních jako o lidech a přisuzují jim aktivní roli jako někomu, kdo ve vztahu hraje neopomenutelnou roli a podílí se na průběhu jejich společné *práce*. Způsob, jakým koně zasahují do podoby daného vztahu a průběhu *práce*, však záleží na intepretaci řeči koně jezdkyňemi, které rozhodují o tom, jak silný hlas kůň má. Na základě intepretace řeči těla koně se staví do proměnlivých pozic, které se odvíjejí od jednotlivých situací. Tyto pozice reflektují daného koně, jeho komunikaci tělem, ale zároveň i subjektivní rozpoložení jednotlivých jezdkyň, od něhož se odvíjí jejich schopnost vnímat svého koně a ochotě mu porozumět.

V terénu jsem měla možnost pozorovat dvojice, jež bych charakterizovala pomocí přirovnání k určitým rolím typu otec a dcera (Veronika s Ramzesem), kdy Ramzes učí Veroniku skrze své chování a s tím spojené reakce, jak s ním zacházet, aby spolu mohli *pracovat* a on se nemusel uchýlovat k útěku nebo k jiným formám řešení situací, během nichž dle Veroniky pociťuje Ramzes i Veronika *nerespektování* svých pozic. Veroniku Ramzes učí nutnému *respektu* i přes to, že to je „pouhé“ zvíře, a zároveň se učí pohlížet kriticky na svou pozici a s tím spojené chování ve vztahu k Ramzesovi. Ve dvojici Julie s Pedrem vidím rovnocenné partnery, kteří se navzájem učí, jak spolu *pracovat* a komunikovat, a zároveň jsou pro sebe určitými pevnými body, o které se mohou opřít, když se necítí dobře. Zároveň Julie k Pedrovi přistupuje ochránářsky s ohledem na jeho minulost a nutnost ho chránit před špatnými návyky jezdců, kvůli kterým by Pedro ztratil svou důvěru k lidem, zejména k Julii. Emu s Defou bych přirovnala k matce s dcerou, kdy Ema vychovává Defu s ohledem na její mladý věk a učí ji *práci* s lidmi. Sama Ema však reflektuje svou pozici jako někoho, kdo se neustále učí novým věcem a poznatkům díky tomu, jak její chování reflektuje Defa, pro kterou je pravidelná *práce* s Emou něco úplně nového, co formuje její vztah s člověkem jako takovým. Zároveň má Ema určitou potřebu se o Defu postarat i v budoucnosti s ohledem na ataxii, která by se dle Emy mohla vlivem špatné *práce* radikálně zhoršit. S těmito pozicemi v jednotlivých vztazích se váže odlišná míra požadované autority, rozdílný proces ustavování vztahu a celkový charakter jejich *práce*, během něhož praktikují přístup přirozené komunikace.

5.4. Komunikace mezi aktéry

„Ema jde rychle vedle Defy, v pravé ruce drží vodítka a v levé bičik. Když chce naklusat, rozebíhá se a zamlaská, aby Defa naklusala. ... Při zpomalení zapíská a přechází do kroku, ale ohlíží se na Defu a upozorňuje jí plácnutím na plec, aby ji nepřebíhala a byla stále vedle ní, a ne před ní.“ (Terénní poznámky z 10.10.2022).

Tělo je při interakcích s koněm hlavním komunikačním prostředkem, pomocí něhož spolu dvojice komunikuje – nikoli však pouze tělo koně, ale i tělo jezdce. Jezdkyně během interakcí s koněm používají i věci materiálního charakteru – bičik, vodítka, ohlávku nebo uzdečku, jako primární nástroj komunikace však figuruje tělo. Nelze tedy říci, že tělo je jediným nástrojem komunikace jako je to u koní, ale je jedním z hlavních komunikačních prostředků.

„Půl kruhu jdou vedle sebe svižným krokem, potom mu Jana povoluje vodítka, na to Pedro reaguje vytáhnutím hlavy a Julie zastavuje a udělá pár kroků dovnitř do kruhu, od Pedra, on zastavuje a obrací se dovnitř do kruhu a jde za ní.“ (Terénní poznámky z 1.11.2022).

Tělo má ve vztahu s koněm mnoho funkcí a jednou z nich je vyjednávání tempa – jezdčynie používají výdech a ztuhnutí těla ke zpomalení koně, a naopak nádech a uvolnění těla ke změně tempa k rychlejšímu. Podobnou funkci má tempo pohybu i při práci ze země, ať už v podobě rozeběhnutí se nebo zpomalení až zastavení chůze, kdy jezdčynie od svých koní očekávají stejnou změnu tempa.

„Ema drží Defu na krátkém vodítka a tlačí na její pravý bok. Ona reaguje ustupováním doleva. Ve chvíli, kdy kůň začne ustupovat, jezdčynie tlak povoluje. ... Při pobídce dopředu jezdčynie stlačí koně nohama, čímž vytváří tlak a kůň reaguje naklusáním. Stisknutí povoluje ve chvíli naklusání a udržuje ho střídáním tlaku a uvolnění, aby kůň udržel tempo.“ (Terénní poznámky z 30.9.2022).

Komunikace pomocí tlaku a uvolnění funguje na principu tlaku na určité místo těla koně, kterým dává jezdec koni pokyn k určitému cviku a ve chvíli splnění požadavku

následuje uvolnění daného tlaku – uvolnění figuruje jako odměna za splnění pokynu (Bayley, 2006, s. 44). Jezdkyně pomocí tohoto systému komunikují s koněm mnoho pokynů – pobídky dopředu, ustupování, couvání nebo například uvolnění krku a přilnutí. „*Veronika chytá koně za ohlávku a vytváří skrze ní na Ramzese tlak, který uvolňuje dle toho, jak jde proti tlaku či mu podléhá a povoluje.*“ (Terénní poznámky z 19.8.2022). Systém tlaku a uvolnění figuruje v mnoha cvicích, ale všude je dodržen základní princip – jezdkyně tlak na koně vyvíjí do chvíle, než kůň pochopí, co se po něm chce a daný cvik vykoná. V této chvíli tlak musí povolit, aby na koně nebyl tlak vytvářen konstantně, aniž by reflektoval jeho chování a splnění daného požadavku.

„*Veronika přichází k výběhu, zastavuje se na kraji a začíná pískat. Ramzes ihned zvedá hlavu a rozchází se jejím směrem. Ve chvíli, kdy je od Veroniky několik metrů, si Veronika kleká a nechává ho dojít až ní. Ramzes k ní svěsí hlavu, Veronika ho drbe na hlavě několik desítek vteřin a až poté se zvedá a dává mu ohlávku.*“ (Terénní poznámky 27.9.2022).

S *prací* u koní se pojí i verbální řeč jezdkyň pomocí slov, pískání nebo například mlaskání. Slova, která jezdkyně směřují ke koni během *práce*, jsou spojena s vykonáním určitého postupu, cviku nebo například pochvaly. Slouží jako doprovodný prvek k danému pohybu těla, pomocí něhož pak jezdkyně může použít pouze dané slovo a nemusí používat své tělo nebo signály tlaku a uvolnění. Mlaskání u koní je často spojeno s pohybem dopředu, zrychlením nebo překonáním překážky, která pro koně může být nepříjemná. V případě pobídky dopředu slouží mlaskání jako předstupeň bičíku, který má také funkci pobídnutí dopředu nebo zdůraznění pokynu tělem při procesu *nerespektování* jezdkyně. „*Aby Defa neutekla z kruhu a já ji nemusela důrazně upozorňovat vnější nohou, používám bičik, vím, že pro ni to není nic nepříjemného a já na ni aspoň nejsem hrubá vlastním tělem.*“ (Terénní poznámky z 21.11.2022). Bičik může zároveň sloužit jako tzv. prodloužená ruka, která nahrazuje funkci těla.

„*Ramzes si všímá bzúčení dronu, zvedá hlavu a ignoruje jezdkyni a její pokyny k provedení kruhu a zastavení. Veronika na něj píská a říká neboj, to nic není.*“ (Terénní poznámky z 27.9.2022). Pískání u koní má více funkcí, ale během výzkumu jezdkyně používaly pískání k přivolání koně nebo jeho uklidnění ve chvílích, kdy dle jejich slov byl kůň neklidný anebo se něčeho bál. V obou případech z pohledu výzkumníka vnímám, že

cílem pokynu je přilákání pozornosti k osobě jezdkyň, aby se daný kůň uklidnil, „uzemnil“ a uvědomil si přítomnost jezdkyň, které by měl věnovat pozornost a případně se na ni obrátit jako na svého partnera.

„Trenérka říká, že Veronika má příliš ztuhlá ramena a proto jí Ramzes utíká z kruhu a neustále zrychluje. Veronika zastavuje pískáním a tlakem na otěže, usedá do sedla, aby byla rovně, třikrát se nahlas nadechne a vydechne, povoluje otěže a svěsí ruce podél těla, aby se uvolnila. Po pár sekundách znovu pobírá otěže a dvojice se rozchází v kroku na kruhu.“ (Terénní poznámky z 19.8.2022).

Jezdkyň skrze tělo zároveň komunikují i své vlastní rozpoložení. *„Každé svalové zachvění jezdce bude pro koně hlasitou symfonií.“*³⁵ (Hearne 1982 citovaný Brandt - Off, 2004, s. 306). Koně velmi jednoduše přejímají a čtou emoce a rozpoložení jezdkyň, které vyjadřují skrze svá těla. Postavení těla a práce s ním, například ztuhlost ramenou nebo naopak uvolnění sedu, „říká“ koni, jak se jezdec cítí. Koně velmi citlivě reagují na těla jezdkyň a jejich pozici – s těmito informacemi však každý kůň pracuje specifickým způsobem. Jezdkyň se tomuto způsobu snaží porozumět a dle toho i ony samy komunikují pomocí svého těla a vědí, co si v přítomnosti svého koně mohou dovolit. *„Vím, že Ramzes vše odráží a jsou dny, kdy mé špatné stavy bere jako příležitost k tomu, aby nemusel pracovat, a někdy je naopak miliónový a chová se ukázkově. Hodně záleží na tom, jak se on sám cítí a kolik má energie ... Musím se hlídat, jak se pohybuji, když jsem našťvaná nebo naopak smutná, aby se on nevylekal nebo něco neprovedl.“* (Terénní poznámky z 27.9.2022). Člověk se tak učí o svém vlastním jednání a komunikačních schopnostech, jak se reflektují v druhém (Cowles, Davis a Maurstad, 2013, s. 328). Na základě reakcí koní se jezdkyň učí zacházet se svým tělem vědomě – kontrolují svou řeč těla a způsob, jakým skrze něj reflektují své emoce a rozpoložení, aby tím neovlivnily jejich práci s koněm.

V určitých momentech však tuto schopnost koně jezdkyň oceňují s ohledem na schopnost koně jim porozumět, aniž by musely své rozpoložení verbálně komunikovat. Pro ilustraci uvádím příklad z neformálních rozhovorů s jednou z jezdkyň: *„Když mi je nejhůř, fakt špatně, je Pedro zlatý a hodně se se mnou mazlí, chce se mnou mít fyzický kontakt, nemusím ani nic říkat a on přesně ví. Svěsí si ke mně hlavu a jako kdyby mě utěšoval a říkal mi neboj, vše bude v pořádku.“* (Terénní poznámky z 27.9.2022).

---

³⁵ Vlastní překlad, anglický originál: *every muscle twitch of the rider will be a loud symphony to the horse.*

„Když nereaguji na jízdárně a stavím se za Defu při cvičích a nejdu s ní, dávám jí tím svolení k tomu, že ona je ten šéf. Já jsem přitom jen unavená a necítím se, ale ona to hned ví a pracuje s tím a začne se chovat velmi dominantně.“ (Terénní poznámky z 21.11.2022).

Postavení těla ve vztahu ke koni hraje roli i při vyjednávání pozic, do kterých se jezdkyňe staví – pokud při *práci ze země* jdou za koněm a nechávají se předbíhat, nebo na kruhu při lonžování nejdu na stejné úrovni jako kůň, vede to k přejímání role vůdce koněm.

„Ramzes nesmí jít do mého osobního prostoru, proto po něm tak často chci, aby couval. Když nerespektuje můj osobní prostor, nerespektuje tím ani mě. ... Sama se ho dotýkám před tím, než s ním začnu zacházet – dávám mu signál, že mu narušuji osobní prostor a nevkročím do něho bez předchozího upozornění. Učím se to stejně jako on, jsme na tom stejně.“ (Terénní poznámky z 17.7.2022).

Tělo hraje roli nejen jako komunikační prostředek, ale jeho *respekt* je jedním ze základních atributů vztahu jezdkyň a jejich koní, ve kterém lze identifikovat prvek symetrie. Jezdkyňe vyžadují uznání svého těla a osobního prostoru (popisují ho jako přibližně metr kolem nich samých), který by kůň neměl narušovat. Tělo by však mělo být *respektováno* dle jezdkyň nejen ze strany koně, ale i ze strany jezdkyň vůči jejich koni – v daných vztazích lze najít určitý prvek symetrického přístupu a přiznání nároku koně na jeho osobní prostor a jeho *respektování* stejně, jako ho vyžadují jezdkyňe.

„Švihání ocasem u Ramzese je normální, není naštvaný, je to spíš automatická reakce na něco, co se mu nelíbí. Víím, že si musím stát za svým a půjde to. ... Jakmile začne utíkat a výrazně vydechovat víím, že se něčeho bojí a snažím se mu pomoc.“ (Terénní poznámky z 27.9.2022).

Tělem komunikují i koně – jezdkyňe reagují na postavení těla svého koně, jeho dech, polohu hlavy, pozici uší nebo například pohyb ocasu. U každého koně může jít o projev, který používá v určitých situacích v odlišné intenzitě – ať mluvíme o švihání ocasem nebo zvednutí hlavy, jedná se o projev toho, že něco není v pořádku a něco se děje. Jezdkyňe sledují svého koně a jeho řeči těla se snaží porozumět s cílem pochopit, jak se kůň cítí a co chce „říci“. Rozumět koni a číst jeho komunikaci tělem vyžaduje čas, kdy jezdkyňe svého

koně a jeho způsoby komunikace poznávají. Od této snahy o interpretaci řeči koně se odvíjí komunikace jezdkyň a jejich pozice. Zda se staví do role terapeuta nebo naopak do dominantního postavení záleží na tom, jestli si chování koně vykládají jako pouhou neochotu koně k *práci* nebo projev určité nespokojenosti, který může být například spojen se špatným zdravotním stavem koně, pocitem strachu nebo reakce na způsob chování jezdkyň vůči nim samým.

„Přicházím na jízdárnu a Pedro se zastavuje hned na začátku, zvedá hlavu a začíná výrazně funět. Julie se rozhlíží okolo, aby zjistila, čeho se může bát. Na konci jízdárny je igelitka zaseknutá za větví a Julie říká, že to nejspíš bude ono a prosí mě, abych ji došla sundat.“ (Terénní poznámky z 1.11.2022).

Marcel Mauss (2006 [1935]) popisuje formy technik těl, které si lidé osvojují jako členové společnosti. Jezdkyně si se svým koněm vytváří svůj komunikační systém se specifickými technikami těl, který jim umožňuje mít vztah založený na porozumění a uznání druhého. Podoba daného systému komunikace se odvíjí od nich samých a je výsledkem spolupráce a vzájemného poznání obou aktérů – koně a jezdkyň. Hlavními komunikačními prostředky všech pozorovaných jezdkyň, které s koňmi *pracují* pomocí přirozené komunikace, jsou pohyb těla, dech, a signály tlaku a uvolnění, pomocí níž s koněm vyjednávají jednotlivé pokyny.

Během práce jezdkyň a jejich koní dochází k synchronizaci těl – obě těla se mění v procesu setkání (Cowles, Davis a Maurstad, 2013, s. 326). Jezdkyně si osvojují nové techniky těla, které se odvíjejí od jejich koně a vztahu, který si s ním vytvářejí, jejímž cílem je komunikovat a *pracovat s respektem* a nezneužit svého dominantního postavení jezdkyň a s tím spojených nástrojů. Těla aktérů se postupem času sladí, díky čemuž jsou schopni si navzájem rozumět a vybudovat spolu partnerský vztah. Oba dva aktéři se v daném vztahu učí novým dovednostem a rozvíjejí svůj vztah, a v případě jezdkyň i vztah k sobě samé.

5.5. Vliv práce s koněm na jezdkyň

„To, jak se dnes chovám, nejen u koní, ale i normálně, je ovlivněno tím, že pracuji s Pedrem. ...Beru mnohem větší ohled na ostatní, všímám si projevů chování, a i já si uvědomuji, jak působím, zejména při práci s Pedrem, abych ho zbytečně nevystrašila.“

Donna Haraway (2008) popisuje proces stávání se člověkem v kontaktní zóně s druhy lidského ale i ne-lidského původu. Jezdkyně si se svými koňmi budují vztahy, které udržují a rozvíjejí pomocí společných interakcí. Dle Leslie Irvine (2004) se vztah k sobě samé vytváří i v interakcích s absencí mluvené řeči, díky čemuž se mohou na lidské subjektivitě podílet i zvířata. Vztah a interakce, které mezi aktéry vznikají, mají tedy vliv nejen na koně a jeho chování, ale i na dané jezdkyně, které s koňmi během společné práce interagují.

„U Ramzese si všímám každého jeho pohybu, jak reaguje ušima, očima nebo ocasem, ale i jeho frekvence dechu. U člověka by mě nikdy nenapadlo si tolik všímat těla. Vždyť tam se vše dozvím pomocí slov.“ (Terénní poznámky z 27.9.2022).

Leslie Irvine (ibid.) popisuje interakce, které rozvíjí jáství – aby k tomuto došlo, musí obě strany vnímat subjektivní přítomnost druhého. Jezdkyně, které *pracují* s koněm pomocí principu přirozené komunikace, sledují a vnímají řeč těla koně, které přikládají význam, snaží se o její porozumění a dle toho s koněm *pracují*.

„Ramzes reaguje ihned, jakmile se mu něco nelíbí nebo s něčím nesouhlasí. Nic nepotlačuje a jedná. To je ten hlavní rozdíl, lidi jsou třeba nějakou dobu naštvaní a až potom to řeknou, ale když se něco nelíbí Ramzesovi - jak s ním pracuju nebo se k němu chovám, tak prostě uteče nebo jde proti mně a já se musím zamyslet nad tím, jak se k němu stavím a jak působím, jakou mám náladu, je to určitě zrcadlo pro mě, zpočátku naší práce ignorované, ale teď se snažím to vnímat. ... Na jeho chování mám velký vliv svým chováním a celkově tím, jak se cítím.“ (Terénní poznámky z 27.9.2023).

Zvířata jsou považována za jedinečně užitečná při poskytování zpětné vazby na sociální chování díky jejich jednoznačným, „upřímným“ a okamžitým reakcím na příjemné i averzní podněty (Kruger, Serpell, 2006, s.32). Při vytváření vztahu s koněm se jezdkyně dostávají do situací, kdy jsou konfrontovány reakcí svého koně na jejich vlastní chování při společné práci. Kůň reflektuje okolnosti interakcí, které si jezdkyně do té doby samy neuvědomovaly – do jaké pozice se vůči němu staví, jaký tón hlasu během interakcí používají nebo jak zacházejí se svým tělem. Tyto reakce koní jezdkyně nepřehlížejí, ale věnují jim pozornost a snaží přemýšlet nad ním, jaké emoce ke koním „přinášejí“ a s těmito emocemi pracovat. Cílem jejich práce je zlepšit své interakční schopnosti v jejich vztahu,

aby byly schopny cíleně komunikovat své požadavky a zároveň chtějí, aby přítomnost jezdkyň byla pro koně komfortním prostředím, ve kterém se bude cítit bezpečně, díky čemuž se budou moci stát vzájemnými partnery. Kůň do života jezdkyň přináší nejen určitý druh zodpovědnosti ve vztahu k péči o ně a *práci* s ním, ale i určité zrcadlo, díky němuž si uvědomují, jak s ostatními aktéry komunikují verbálně i neverbálně a jak je společnými interakcemi ovlivňují.

Pro příklad reflexe chování jezdkyň ke svému koni bych chtěla uvést vztah Veroniky a Ramzese v jejich počátcích. Vztah mezi Veronikou a Ramzesem byl ovlivněn osobními problémy, kvůli kterým nevěnovala dostatečnou pozornost Ramzesovu chování, kterým vyjadřoval své potřeby ve vztahu k jejich společné *práci*. Po vyřešení těchto osobních problémů začala těmto projevům chování věnovat pozornost a zjistila, že jedním z důvodů, proč se takto projevuje, je její vlastní chování a vystupování vůči němu, kvůli kterému se Ramzes v její přítomnosti necítil komfortně. Díky této změně pohledu na daný problém došlo ke zpochybnění jejich vlastních interakčních schopností ve vztahu s Ramzesem, které ji vedly k reflektování své vlastní osoby a přenášení svých problémů do jejich vztahu, aniž by si to uvědomovala. Tuto reflexi ilustrují následující citací: „*Ted' vidím, že když mi bylo špatně, neměla jsem špatný vztah jen s Ramzesem, ale i s rodiči. Ale Ramzes mi to dával najevo nejvíce, přeci jen je rozdíl, když Vás chce zašlapat kůň než když se pohádáte s kamarádkou. V té době jsem si nerozuměla s nikým.*“ (Terénní poznámky z 27.9.2023).

Dobré vztahy dle Irvine (2004) poskytují lidem nové informace ohledně nich samých. Díky reakcím Ramzese na svou přítomnost si Veronika uvědomila přenášení svých problémů do vztahů s druhými, kvůli čemuž pak není schopna věnovat pozornost jejich chování i přes to, že ho vnímá. Veronika si díky atypickým reakcím Ramzese na jejich společnou *práci* uvědomila skutečnost, že v těžkých situacích ztrácí schopnost reakce na druhé.

„*Pedro se opravdu hodně bojí i věci úplně normálních, v počátku jsem to nechápala, ale teď už vím, jak se cítí, umím se do něj vcítit a díky tomu jsem schopná s tím i pracovat. Díky tomu, že vím, jak se cítí, předcházím situacím, kdy by se mohl bát nebo mu alespoň naznačuji, že tu pro něj jsem a může se na mě obrátit.*“ (Terénní poznámky z 21.10.2022).

Jezdkyň si prostřednictvím společné *práce* a vzájemných reakcí s koňmi vytvářejí vztahy, které se dle Irvine (2004) dají označit jako dobré ve chvíli, kdy rozvíjejí interakční

schopnosti, jelikož vyžadují, abychom se na věci dívali novými způsoby – přerušují naše očekávání a výzvy. V interakci s koňmi se jezdkyňe dívají na situace optikou pro ně dříve neznámou – snaží se o nazírání na jednotlivé situace „očima“ svého koně – tj. jeho povahou, vlastnostmi a zkušenostmi. Dle svých slov se jezdkyňe vžívají do jejich „kůže“, aby mohly pochopit dané chování a tomu přizpůsobit jejich společnou práci a zároveň i své vlastní chování. Julie se snaží vcítit do Pedra, aby pochopila, proč se tak chová a co prožívá – na jednotlivé situace se dívá jeho očima, aby mu mohla poskytnout čas ve chvílích, kdy ho potřebuje a být pro něj v těchto situacích partnerem a průvodcem, který mu je pomůže společně překonat.

Julie toto reflektuje následovně: *„Díky tomu, jaký Pedro je, a že jsem se naučila vcítit se do jeho situace, jsem tohohle schopná i v normálním životě. Snažím se více pochopit, co lidé svým chováním říkají a jak se cítí v momentě, který pro mě může být úplně normální.“* (Terénní poznámky z 21.10.2022). Julie popisuje, že díky interakcím a vztahu s Pedrem je schopná vystoupit ze svého postavení, kdy vnímá určité věci a situace jako běžné a nepodstatné, a věnovat jim pozornost, do pozice druhých, které se projevují pro ni dle jejích slov nevšedně. Během interakcí s Pedrem se naučila vnímat situace a jednotlivé objekty, které by on mohl chápat jako nebezpečné a v souvislosti s tím změnila své chování, aby mu poskytla potřebnou podporu.

„Vím, že se u Pedra nemohu rychle pohybovat, zvedat ruce nebo házet věcmi, naučila jsem se své pohyby kontrolovat a přemýšlet o tom, co dělám s ohledem na jeho povahu, nechci ho zbytečně vylekat.“ (Terénní poznámky z 1.11.2022).

Ve společnosti druhých se lidé učí, jak používat svá těla a vykonávat určité techniky, které vedou k vykonání konkrétních činností (Mauss, 2006 [1935], s. 70). V průběhu času, kdy se lidé učí základnímu vzdělání v technikách těl, dochází k přizpůsobení organismu k jejich používání (Mauss, 2006 [1935], s. 86). Jezdkyňe se ve vztahu se svými koňmi, ve společnosti tvořené jimi a koněm, dozvídají, jak používat své tělo a jak se svým tělem zacházet při práci s koněm – balancují se svým tělem dle reakcí koní a snaží se naladit na tělo koně a zároveň na něj důsledně reagovat (Bayley, 2006, s. 16). Současně s tím přizpůsobují pohyby svého těla a komunikaci svému koni, kdy se tělo stává základním komunikačním prostředkem, který kontrolují a své pohyby vedou vědomě.

„Díky tomu, že jsem citlivější vůči ostatním podnětům, mi začal věřit a následuje mě. Pedro není jen tak nějaký kůň, je to můj parťák, který mě potřebuje stejně jako já jeho... nikdy jsem pro nikoho nebyla tak důležitá jako pro něho, on na mě opravdu visí a spoléhá na mě.“ (Terénní poznámky z 19.8.2022).

Skrze to, že lidé chtějí vidět zvířata jinak, chtějí vidět jinak i sebe (Irvine, 2004, s. 17). Jezdkyně vidí své koně jako bytosti s vlastní minulostí, zkušenostmi a potřebami, se kterými je nutno je přijmout, pochopit a naučit se spolu *pracovat*. Na základě pojetí koně jako specifického individua se oni sami nevidí jako další osoby, které s koněm *pracují*, ale jako jejich průvodce světem, který pomáhá koni překonat jeho strach, nebo jako vychovatel, který ho svým chováním a *prací* formuje. Díky tomuto přístupu nahlíží jinak na hodnotu své osoby – v praxi s koněm jezdkyně vnímají svou jedinečnost, která se projevuje chováním koně během jejich společné *práce*.

„Veronika se rozhodla, že z koně sesedne, když není schopen se uklidnit. ...Po deseti minutách opakování cviků jako na začátku tréninku si na Ramzese znova sedá a pracuje s ním v kroku na kruhu. .... Po konci tréninku se Veronika směje a dodává, že i když byla opravdu našťvaná na začátku, tak dnes byl trénink super, i přes to, že v půlce musela začít od začátku a uklidnit ho, aby mohli pokračovat v práci i ze sedla.“ (Terénní poznámky z 27.9.2022).

Literatura, která se věnuje vztahům koně a člověka, pojednává o jízdě na koni jako o procesu překračování hranic vlastního já z hlediska fyzického i psychologického (Davis, Dean a Maurstad, 2014, s. 308). Skrze trénink s koněm jezdkyně trénují i sebe – učí se trpělivosti a schopnosti ustoupit, aby mohly najít kompromis, pomocí něhož budou schopny dojít s koněm ke kýženému výsledku, kdy budou spokojeni nejen ony, ale i kůň.

„Když mi bylo nejhůř, jezdila jsem ke koním a věděla jsem, že tady je vše v pořádku. Nabrala jsem síly a byla jsem schopná se vrátit zpátky do reality a začít ty problémy řešit. A když bylo zase nejhůř, vrátila jsem se zpátky ke koním, k Pedrovi, a jen jsem s ním byla. Hladila ho a byli jsme spolu. ... Koně mi dodnes dělají radost, i po tolika letech.“ (Terénní poznámky z 1.11.2022).

Současně s tím jim koně pomáhají překonat náročné životní okamžiky díky soustředění se na přítomnost a oproštění se od problémů, které v běžném životě prožívají. Podle Irvine (2004) mohou zvířata dodat lidem pocit štěstí a radosti do života. Zároveň ale reflektují nutnost své problémy nepřenášet do *práce* s koněm, případně *práci* přizpůsobit nejen chování koně a jeho reakcím, ale i jejich rozpoložení, ve kterém v daný moment jsou. *Práce* s koňmi má pro jezdkyňe přínosy v mnoha ohledech – z fyzického hlediska, ale i z psychického. Jezdectví a čas strávený s koněm je pro ně činností, pomocí níž rozvíjejí své já, svou povahu a své schopnosti. Koně pro ně mohou mít až terapeutický účinek, zároveň při *práci* s nimi čelí mnoha osobním výzvám kvůli jejich nepředvídatelným reakcím a nutnosti se zamyslet i nad svou vlastní pozicí a chováním.

6. ZÁVĚR

Cílem této práce bylo na základě etnografické studie způsobů *práce* třech dvojic koní a jezdkyň porozumět vztahům, jež vznikají mezi danými aktéry, kteří *pracují* pomocí přístupu přirozené komunikace. Tento fenomén jsem sledovala v několika rovinách – na základě jednotlivých biografí a současné praxe jsem interpretovala, jak se ustavují vztahy mezi koňmi a jezdkyňmi v jejich specifické dynamice. Zároveň s tím jsem se zaměřila na detailnější rovinu praxe sledovaných vztahů, resp. způsoby komunikace jednotlivých aktérů a působení vztahů s koněm na dané jezdkyňě a jejich subjektivitu.

Přirozená komunikace, pomocí níž jezdkyňě se svými koňmi *pracují*, je dle Bayley (2006) ve vztahu k dominantnímu klasickému jezdeckému alternativním jezdeckým přístupem ke koni a *práci* s ním, který se v posledních několika letech rozšířil v České republice. Přesto počet trenérů specializujících se na tento přístup činí maximálně patnáct osob³⁶. Tento přístup se vymezuje vůči metodám klasického jezdeckví, které se zaměřují na ovladatelnost koně i za použití ostrých jezdeckých pomůcek na úkor jeho spokojenosti a potřeb (ibid., s. 5). Přístup přirozené komunikace se naopak snaží dle Bayley (ibid.) o navázání partnerského vztahu s koněm, ve kterém bude kůň brán jako jedinečné individuum, kterému by měl jezdec naslouchat a přizpůsobit tomu jejich společnou *práci*.

Klíčovým aktérským i analytickým pojmem, který propojuje všechny části textu, je termín *práce*. Tímto termínem označuji interakce mezi koňmi a jezdkyňmi, ve kterých funguje reaktivnost obou aktérů – kůň reaguje na pokyny jezdkyňě, ale i jezdkyňě se učí číst reakce koně a porozumět jim. Toto porozumění jim umožňuje spolu *pracovat*, aniž by se jezdkyňě musely uchýlit k využití svého apriori dominantního postavení a nástrojů, pomocí níž by koně mohly k *práci* donutit. Pozorované jezdkyňě, které *pracují* s koněm dle principů přirozené komunikace, přisuzují koni aktérství, reagují na jeho chování a tomu přizpůsobují své postavení ve vztahu s koněm, díky čemuž je jejich vztah vzájemný a ve srovnání s klasickým jezdeckvím rovnocennější.

---

³⁶ Odhad trenérky pracující s jezdkyňmi. Pro porovnání je v České republice celkově evidováno 380 trenérů/instruktorů. Dostupné z: <https://www.jezdeckvi.org/treneri>

Jezdkyně si při společné *práci* stanovují cíle, které mohou být identické s cíli klasického jezdeckví, avšak odráží nejen jejich možnosti, ale i možnosti jejich koní. Těchto cílů se jezdkyňe snaží dosáhnout právě cestou porozumění a vybudování společného komunikačního systému, která sebou nese mnoho investic. Porozumění u sledovaných dvojic je založené na času, který věnují svému koni, jeho minulosti a potřebám, které se snaží pochopit, aby spolu mohli spolupracovat. Na základě tohoto porozumění se svým koněm *pracují* a přizpůsobují mu své chování – jezdkyňe si v rámci společného komunikačního systému osvojují nové techniky těl a způsoby *práce* reflektující jednotlivé aktéry.

Skrze vnímání svého koně a jeho reakcí si jezdkyňe vytvářejí i vztah k sobě samé a svému tělu, jelikož vnímají zrcadlo, které jim kuň svými okamžitými reakcemi na jejich chování nastavuje a uvědomují si, jak svým chováním mohou ovlivňovat ostatní aktéry, se kterými interagují. Zároveň jezdkyňe akcentují nutnost soustředit se během společné *práce* pouze na koně, na způsoby zacházení se svým tělem a s emocemi, které koně vnímají. Toto soustředění jim pomáhá vypořádat se s náročnými životními okamžiky a osobními problémy, od kterých se během *práce* s koněm oprostují. Díky přístupu porozumění se jezdkyňe zároveň naučily nahlížet na jednotlivé situace optikou jejich koní, díky čemuž rozvíjejí svou schopnost vžít se do role toho druhého, kterou vnímají i ve svém mimojezdeckém životě. *Práce* s koňmi pro jezdkyňe tedy není pouhou *prací* se svým koněm a jeho disciplinace, ale také disciplinace jejich vlastního těla a chování ve vztahu ke koním, ale i k ostatním lidem. Na základě *práce* s koňmi si jezdkyňe uvědomují svou schopnost upustit od osvojených způsobů *práce* a určitým způsobem překročit své vlastní hranice ve vztahu k jezdeckví a *práci* s koňmi, díky nimž vidí jinak svého koně, ale i samy sebe a uvědomují si svou hodnotu a vlastnosti, které mohou využít i v mimojezdeckém životě.

Literatura

BALCEROVÁ Michaela, SOUKUP Martin. Antropologie těla. *Anthropologia integra*. [online] 2011, **2** (1), s. 31-41 [cit. 2023-02-17]. ISSN 1804-6665. DOI: 10.5817/AI2011-1-31

BAYLEY, Lesley. *Koně: práce ze země*. Praha: Metafora, 2006. ISBN 80-7359-051-4.

BRANDT - OFF, Keri. A Language of Their Own: An Interactionist Approach to Human-Horse Communication. *Society and Animals* [online]. 2004, **12** (12), 299-316 [cit. 2023-06-07]. ISSN 1568-530. DOI:10.1163/1568530043068010

COWLES Sarah, Dona Lee DAVIS a Anita MAURSTAD. Co-being and intra-action in horse-human relationships: A multi-species ethnography of be(com)ing human and be(com)ing horse. *Social Anthropology* [online]. 2013, **21**(8), 323-335 [cit. 2023-02-17]. ISSN 1469-8676. DOI: 10.1111/1469-8676.12029

DAVIS Dona Lee, Sarah DEAN a Anita MAURSTAD. My Horse Is My Therapist: The Medicalization of Pleasure among Women Equestrians. *Medical Anthropology Quarterly* [online]. 2014, **29**(3), 298-315 [cit. 2023-02-17]. ISSN 07455194. DOI: 10.1111/maq.12162

HARAWAY, Donna. *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and significant Otherness*. Prickly Paradigm Press 2003. ISBN 978-0971757585.

HARAWAY, Donna. *When Species Meet*. Minneapolis: University of Minnesota, 2008. ISBN 9780816650453.

HELMREICH Stefan a Eben KIRSEY. The Emergence Of Multispecies Ethnography. *Cultural Anthropology* [online]. 2010, **25**(11), 545 - 576 [cit. 2023-02-17]. ISSN 1548-1360. DOI:10.1111/j.1548-1360.2010.01069.x

HERMSEN, Josée. *Koně: praktická encyklopedie: plemena, ošetřování koní, sportovní disciplíny*. 7. vyd. Čestlice: Rebo, 2010. ISBN 978-80-2555-0395-9.

IRVINE, Leslie. A Model of Animal Selfhood: Expanding Interactionist Possibilities. *Symbolic Interaction* [online]. 2004, **27**(01), 3-21 [cit. 2023-02-17]. ISSN 0195-6086. DOI: 10.1525/si.2004.27.1.3.

KRUGER Katherina a James SERPELL. Animal-Assisted Interventions in Mental Health: Definitions and Theoretical Foundations. In: FINE, Audrey H., ed. *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice*. 2. Academic Press, 2006, s. 21-38. ISBN 978-0-1236-9484-3.

LOCKE Piers. Multispecies Ethnography. In: CALLAN, Hilary, ed. *The International Encyclopedia of Anthropology*. John Wiley & Sons, 2018, s. 1-3. ISBN 9781118924396.

MAUSS, Marcel. Techniques of the Body. In: MAUSS, Marcel, SCHLANGER, Nathan, ed. *Techniques, Technology and Civilization*. Durkheim Press, 2006 [1935], s. 77-97. ISBN 1-57181-662-3.

MULLIN, Molly. Animals and Anthropology. *Society and Animals* [online]. 2002, **10**(4), 387-393 [cit. 2023-02-17]. ISSN 1568-5306. DOI: 10.1163/156853002320936854

NOVOTNÁ, Hedvika, Ondřej ŠPAČEK a Magdaléna ŠTOVÍČKOVÁ, ed. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK, 2019. ISBN 978-80-7571-025-3.

ZÁBRODSKÁ, Kateřina. Rodová analýza jako prostor pro nové epistemologie: Poststrukturalismus a diskurzivní analýza v psychologii. *Československá psychologie: Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. [online]. Praha: Academia, 2006, **50**(2), 105-118 [cit. 2023-02-17]. ISSN 0009-062X.

ZÁBRODSKÁ, Kateřina. *Variace na gender: poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1752-9.